

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

**Role jaderných zbraní v regionálním konfliktu mezi
Indií a Pákistánem**

Kamila Polášková

Diplomová práce

Praha 2013

Autor práce: **Kamila Polášková**

Vedoucí práce: **PhDr. Vít Střítecký, M.Phil., Ph.D.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

POLÁŠKOVÁ, Kamila. *Role jaderných zbraní v regionálním konfliktu mezi Indií a Pákistánem*. Praha: Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2013. 74 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vít Střítecký, M.Phil., Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce se pokouší o zhodnocení efektu jaderných zbraní na lokální konflikt mezi Indií a Pákistánem. Pracuje s hypotézou, že v případě lokálního konfliktu neplatí některé premisy z globální proliferační debaty, která je do velké míry ovlivněná studenoválečným soupeřením Spojených států a Sovětského svazu. Diplomová práce se snaží zjistit, jak velký vliv mají jaderné zbraně na stabilitu konfliktu a jestli je tento vliv pozitivní či negativní. Vychází z předpokladu, že vedle jaderných zbraní zde existuje řada dalších stabilizujících faktorů. Jako jeden z nejvýraznějších analyzuje stabilizační efekt Spojených států v roli pivota. Zkoumání jejich vlivu je relevantní vzhledem k tomu, že jejich zájem o stabilitu v regionu je do velké míry motivován právě přítomností jaderných zbraní.

Abstract

The thesis *The role of Nuclear Weapons in Regional Conflict Between India and Pakistan* aims to assess the effect of nuclear weapons in regional conflict such as the one between India and Pakistan. It elaborates on the hypothesis that some premises defined by global nuclear proliferation debate, which is influenced by experience from the Cold War bipolar rivalry, do not work in the case of a local conflict. The thesis' aim is to find out what is the impact of nuclear weapons on the stability of the conflict and whether this effect is positive or negative. It uses the assumption that there are many other stabilizing factors, such as the pivotal deterrence of the United States. The role of the United States is analysed in the final part, because the US

interest in the stability in the region is motivated mainly by the presence of nuclear weapons.

Klíčová slova

Jaderné zbraně, Indie, Pákistán, odstrašení, stability/instability paradox, eskalace, Spojené státy.

Keywords

Nuclear weapons, India, Pakistan, deterrence, stability/instability paradox, escalation, United States.

Rozsah práce: 118 349 znaků.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 3. ledna 2013

Kamila Polášková

Obsah

ÚVOD	2
I. KONTEXT KONFLIKTU MEZI INDÍÍ A PÁKISTÁNEM	5
1. ROZDĚLENÍ INDIE A PÁKISTÁNU	7
2. RANN OF KUTCH A VÁLKA V ROCE 1965.....	7
3. VÁLKA V ROCE 1971 A ROZDĚLENÍ BANGLADÉŠE.....	8
4. JADERNÝ PROGRAM INDIE A PÁKISTÁNU	10
5. BRASSTACKS KRIZE V ROCE 1987	11
6. KRIZE V ROCE 1990 A AMERICKÁ DIPLOMATICKÁ INTERVENCE	12
7. MEZINÁRODNĚ POLITICKÝ KONTEXT KONCE STUDENÉ VÁLKY A MOTIVACE PRO JADERNÉ PROGRAMY INDIE A PÁKISTÁNU	13
8. JADERNÉ TESTY V ROCE 1998 A ZAČÁTEK KRIZE V KARGILU.....	14
9. KARGIL: VÁLKA NEBO KONFLIKT?.....	16
10. TERORISTICKÉ ÚTOKY A OPERACE PARAKRAM V LETECH 2001/2002	18
11. NOVÁ INDICKÁ DOKTRÍNA COLD START	18
12. TERORISTICKÉ ÚTOKY V BOMBAJI V ROCE 2008	19
II. TEORETICKÁ REFLEXE PROLIFERACE JADERNÝCH ZBRANÍ	21
1. PROLIFERAČNÍ OPTIMISTÉ	21
2. PROLIFERAČNÍ PESIMISTÉ	23
3. MAJÍ JADERNÉ ZBRANĚ OPRAVDU TAKOVÝ VLIV?.....	25
III. EFEKT JADERNÝCH ZBRANÍ V LOKÁLNÍM KONFLIKTU – PŘÍPAD INDIE A PÁKISTÁNU	27
1. ROZDÍL ANALÝZY V KONTEXTU LOKÁLNÍHO KONFLIKTU A STUDENÉ VÁLKY	27
2. DEFINICE (DE)STABILIZAČNÍHO EFEKTU JADERNÝCH ZBRANÍ	29
3. ROZDÍLNÉ NÁZORY NA ODSTRAŠUJÍCÍ POTENCIÁL JADERNÝCH ZBRANÍ.....	30
4. ESKALAČNÍ POTENCIÁL KRIZÍ V KONFLIKTU INDIE A PÁKISTÁNU.....	33
5. NEBEZPEČÍ PREEMTIVNÍHO ZÁSAHU	34
6. ORGANIZAČNÍ SLOŽKY – KONTROLA NAD JADERNÝM ARZENÁLEM	36
7. STABILITY/INSTABILITY PARADOX.....	38
8. IRELEVANCE EFEKTU JADERNÝCH ZBRANÍ.....	42
IV. ROLE SPOJENÝCH STÁTŮ NA STABILIZACI KRIZÍ	44
1. PIVOTÁLNÍ ODSTRAŠOVÁNÍ A S NÍM SPOJENÉ PROBLÉMY.....	45
2. HISTORICKÝ VÝVOJ VZTAHŮ USA K INDII A PÁKISTÁNU	46
3. STABILIZAČNÍ EFEKT AMERICKÉ DIPLOMATICKÉ INTERVENCE	47
<i>Krize v roce 1990</i>	47
<i>Válka v Kargilu v roce 1999</i>	48
<i>Krize v letech 2001-2002</i>	48
4. ZHODNOCENÍ AMERICKÝCH INTERVENČÍ A MOŽNÉ IMPLIKACE DO BUDOUCNA.....	50
ZÁVĚR	52
SUMMARY	55
BIBLIOGRAFIE	57
PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE	63

Úvod

Jihovýchodní Asii hýbe již více než 60 let trvajícím konfliktem mezi Indií a Pákistánem. Pozornost, které se mu dostává, si zaslouží nejen kvůli svému dlouhému trvání. Přestože se jedná především o sporné malé území Kašmíru a Džammu ležící mezi oběma rivaly, konflikt se odehrává i na strategické úrovni. Kvůli jaderným zbraním v arzenálech obou zúčastněných zemí se jeho zkoumáním zabývají akademici po celém světě, kteří ho považují za svým způsobem jedinečný. Rivalita dvou sousedů s pohnutou historií a snahou minimálně jednoho z nich změnit status quo získává v kontextu existence jaderných zbraní úplně nový rozměr.

Tato diplomová práce se zabývá tímto konfliktem s důrazem na relevantnost tématu pro současnou bezpečnost. Přestože se v poslední době zdá, že spor mezi Indií a Pákistánem nepokračuje, důvody, které ke krizím vedly v nedávné minulosti, nevyzimely. Vzhledem k existenci jaderných zbraní v arzenálech obou zemí se navíc nejedná o čistě lokální konflikt – jeho strategická rovina má globální přesah. Přestože je toto téma zkoumané v mnoha akademických dílech, tato práce se soustředí na komplexnost efektu jaderných zbraní na konflikt. V literatuře zabývající se jadernými zbraněmi a indicko-pákistánským konfliktem převažují díla věnující se jednotlivým konkrétním krizím. Tato diplomová práce se snaží o celkový pohled na situaci s vědomím, že se jedná „o složitý úkol s možnými ambivalentními závěry, vzhledem k tomu, že je náročné udržet všechny faktory kromě jaderných zbraní konstantní“.¹ Analýzu a porovnávání krizí navíc komplikuje fakt, že Indie se obávala pákistánských jaderných zbraní ještě předtím, než je Pákistán otestoval, což znemožňuje přesné časové vymezení.

Hlavní důraz bude kladen na odpovědi na čtyři výzkumné otázky: vzhledem k významu a rozsahu globální debaty o obecném efektu jaderných zbraní a tudíž následkům jejich proliferační se budu snažit zjistit, zdali tato debata platí i v regionálním kontextu. Zadruhé se budu zabývat otázkou vyplývající z globální proliferační debaty - totiž jestli mají jaderné zbraně stabilizační charakter na regionální úrovni v případě Indie a Pákistánu. Předpokládám, že jaderné zbraně

¹ JERVIS, Robert (2009): str. 396.

nejsou jediným hybatelem konfliktu. Třetí otázka se tudíž zaměří na to, jaké další faktory přispívají ke stabilizaci konfliktu. V poslední, čtvrté otázce se budu soustředit na to, jestli jaderné zbraně či tyto další faktory představují záruku i do budoucna.

Struktura práce nebude slepě kopírovat vytyčené čtyři otázky, ale bude logicky stavět argument, aby v průběhu došlo k zodpovězení všech klíčových témat. Pro pochopení konfliktu a možnost dále pracovat s argumenty založenými na empirickém pozorování nabídne první kapitola kontext konfliktu mezi Indií a Pákistánem. Chronologicky zde budou popsány jednotlivé krize mezi Indií a Pákistánem od vzniku Pákistánu v roce 1947 až po současnost. Přestože krize před rokem 1990 mají zdánlivě jen málo společného s jadernými zbraněmi, i tyto jsou relevantní pro tuto práci, protože vysvětlují důvody přetrvávajícího konfliktu, nabízejí cenné srovnání vývoje krize v kontextu bez jaderných zbraní a v neposlední řadě vysvětlují motivace obou států jaderné zbraně vyvinout a zařadit do svých arzenálů. Chronologický vývoj krizí bude na několika místech první kapitoly přerušen odstavci analyzujícími právě tyto motivace a nabízejícími vhled do vývoje jaderných kapacit Indie a Pákistánu.

Ve druhé kapitole stručně zanalyzuji současnou proliferační debatu na globální úrovni. Představím v ní hlavní argumenty proliferačních optimistů, kteří věří ve stabilizační efekt jaderných zbraní, i proliferačních pesimistů, kteří před proliferací do dalších států varují. Vzhledem k tomu, že se otázkou efektu jaderných zbraní na globální úrovni zabývají mnozí akademici a že se tato práce nebude zabývat globální situací, tato kapitola se bude věnovat pouze hlavním názorovým skupinám. Přesto však neopomene i menšinový argument, že jaderné zbraně ve skutečnosti nemají takový význam, jaký se jim přikládá. Na případu Indie a Pákistánu se totiž tento předpoklad stává relevantní výzkumnou otázkou.

Třetí kapitola si klade za cíl zodpovědět první dvě výzkumné otázky. První z nich, tedy jestli platí globální proliferační debata, založená především na zkušenosti bipolárního soupeření Spojených států a Sovětského svazu, i v regionálním kontextu, bude zodpovězená pomocí porovnání kontextu globálního studenoválečného konfliktu s regionálním indicko-pákistánským. Jednotlivé teoretické koncepty o charakteru konfliktu s jadernými zbraněmi budou podrobeny kritice v optice regionálního sporu. Podobně jako ve druhé kapitole se budu zabývat názory

optimistů a pesimistů. V této kapitole nicméně nebudu sledovat rozdělení na tyto dva tábory, ale budu postupovat po jednotlivých charakteristikách jaderného soupeření jako odstrašení, stabilita či stability/instability paradox. Třetí kapitola tudíž zodpoví i druhou výzkumnou otázku: jestli mají jaderné zbraně stabilizační efekt na indicko-pákistánský konflikt. Podobně jako na globální úrovni také při zkoumání regionálního konfliktu vyvstává názor, že jaderné zbraně nemají takový efekt, jaký se jim přisuzuje. Tato hypotéza bude na konci třetí kapitoly rozvedena, čímž připraví prostor pro zodpovězení třetí otázky – jaké další faktory hrají roli při stabilizaci krizí v tomto konfliktu.

Čtvrtá kapitola se bude zabývat jedním z nejdůležitějších faktorů, které mají vliv na stabilizaci a de-eskalaci krizí mezi Indií a Pákistánem, rolí Spojených států. V této závěrečné kapitole proto nejprve popíšu diplomatickou intervenci Spojených států, abych mohla poté zanalyzovat jejich zájem a vliv na stabilizaci. Budu pracovat s hypotézou, že Spojené státy významně přispěly k řešení jednotlivých krizí, čímž zodpovím třetí výzkumnou otázku započatou již v předchozí kapitole. Zároveň ale podrobím kritice dlouhodobý efekt této diplomatické intervence s poukazem na možné negativní důsledky. Tím se částečně vyrovnám i s poslední, čtvrtou otázkou, jestli jsou tyto stabilizující faktory zárukou i do budoucna. Tato poslední otázka bude poté dále rozvedena v závěru této diplomové práce.

I. Kontext konfliktu mezi Indií a Pákistánem

Jak již bylo řečeno, tato práce si neklade za cíl zabývat se příčinami konfliktu mezi Indií a Pákistánem, ale mírou eskalace jeho jednotlivých částí. Právě pro možnost zhodnotit úroveň eskalace je potřeba v krátkosti rozebrat dílčí krize a války, ke kterým bude odkazováno níže. Jednotlivé etapy konfliktu přinesly v určitých momentech zásadní posuny týkající se jaderných zbraní – ať už šlo o snahu o získání těchto zbraní do arsenálů dvou soupeřících zemí, o opravdové zařazení tohoto odstrašujícího prostředku nebo v neposlední řadě také o určité pochopení toho, jaké výhody či následky toto držení přináší.

Příčiny dlouhotrvajícího konfliktu by vydaly na samostatnou diplomovou práci, která by navíc rozebírala již široce pokryté téma². V této práci se potřebujeme těchto příčin dotknout kvůli kontextu konfliktu. Pro tento účel proto postačí jen okrajové zmapování závěrů již vytvořených analýz.

Mezi příčinami konfliktu hraje podle mnohých analytiků významnou roli historický moment. Když 15. srpna 1947 došlo k rozdělení Britské Indie na Indii a Pákistán, měla jednotlivá knížectví nacházející se v pásu mezi nimi možnost volby, k jakému ze dvou nově vzniknuvších států se připojí. Tři knížectví z celkových 562 takto privilegovaných zůstala nejprve nezávislá: Hyderabad na jihu a Junagadh na západě, které měly sice muslimské vládcy, nakonec se však díky svému převážně hinduistickému obyvatelstvu skrze revolty připojily k Indii; a Džammu a Kašmír s muslimským obyvatelstvem a hinduistickým vládcem. Právě Džammu a Kašmír v blízkosti Pákistánu se díky historickému vývoji stal hlavním místem a potažmo i důvodem vleklých krizí.³

Základním vysvětlením pro příčinu vzniku a přetrvávání konfliktu jsou tedy neshody o teritorium. Zúčastněné strany nejsou schopné domluvit se na kompromisu, jak uspořádat kontrolu nad sporným územím, každá ze specifických

² Například PAUL, T.V. (2005): *The India-Pakistan Conflict: An Enduring Rivalry*. Cambridge: Cambridge University Press.

³ Ibid., str. 7-8.

důvodů. Indie si nemůže dovolit vzdát se Kašmíru kvůli obavě z nacionalistických hnutí, která by mohla chtít řešit své separatistické požadavky na základě precedentu v Kašmíru.⁴ Pro Pákistán naopak Kašmír představuje stále nedokončené rozdělení původní Britské Indie, ve kterém by převážně muslimský stát měl být připojen k jeho území, což vychází z pákistánské „teorie dvou národů“, podle které by si měli všichni muslimové na subkontinentu zajistit svá legitimní politická práva skrze vytvoření samostatného národního státu. Kašmír s většinovou muslimskou populací, který spadá do hranic Indie, proto představuje pro Pákistán nesmiřitelné popření této teorie.⁵ I když tedy teritorium stojí ve středu celého přetrvávajícího sporu, jedná se spíše než o reálnou hodnotu hornatého území o symbolickou hodnotu, kterou pro dané státy území představuje – právě proto, že se dotýká samotného základu rozdělení.⁶

Struktuře konfliktu se věnuje opět T.V. Paul, který poukazuje na to, že se jedná o konflikt vedený najednou o území, národní identitu a projekci síly v regionu. Hlavní hnací silou je pak asymetrie, která se projevuje v roli, kterou území hraje v chápání obou států.⁷ Obecně se předpokládá, že Indie je status-quo mocnost, která by v podstatě souhlasila s rozdělením území podél rozdělovací linie (Line of Control – LoC), zatímco Pákistán je revisionistický stát, hluboce nespokojený se statutem-quo v regionu.⁸ Iredentistický vyzyvatel Pákistán má podle Roberta Jervise několik alternativ, jak dosáhnout svých cílů na úkor Indie hájící status quo: může si sehnat spojení; zvednout Indii náklady a risk spojené s udržováním politického statu-quo v Kašmíru, což vysvětluje ochotu Pákistánu vyvolávat krize, i když je jasně slabší; a v neposlední řadě zvyšováním nákladů indické přítomnosti v Kašmíru v podobě

⁴ PAUL, T.V. (2006): Why has the India-Pakistan Rivalry Been So Enduring? Power Asymmetry and an Intractable Conflict. *Security Studies*, Vol. 15, No. 4, str. 611.

⁵ HAGERTY, Devin T. (1995/96): Nuclear Deterrence in South Asia: The 1990 Indo-Pakistani Crisis. *International Security*, Vol. 20, No. 3, str. 93.

⁶ GANGULY, Sumit (2008): War, Nuclear Weapons, and Crisis Stability in South Asia. *Security Studies*, Vol. 17, No. 1, str. 168-169.

⁷ PAUL, T.V. (2005): str. 8-9.

⁸ KAPUR, Paul (2005): India and Pakistan's Unstable Peace: Why Nuclear South Asia Is Not Like Cold War Europe. *International Security*, Vol. 30, No. 2, str. 137.

sponzorování místní násilné opozice a teroristů.⁹ Následující část se bude soustředit na jednotlivé krize, na kterých bude zřetelná výše popsaná struktura přetrvávajícího soupeření Indie a Pákistánu.

Jednotlivé krize a milníky vývoje jaderného programu a doktrín

1. Rozdělení Indie a Pákistánu

Bezprostředně po rozdělení, jak už bylo řečeno, si hinduistický vládce Džammu a Kašmíru nejprve zvolil zůstat nezávislý od obou států, aby poté své rozhodnutí s rostoucím napětím v regionu změnil a začal se přiklánět k Indii. Většinové muslimské obyvatelstvo nicméně bylo proti a místní bouřící se klany vyhledaly pomoc u pákistánské armády, která vstoupila do Kašmíru, čímž vyvolala válku trvající do konce roku 1948. V lednu 1949 bylo podepsáno příměří pod patronátem OSN. Byla vytvořena demarkační linie rozdělující Džammu a Kašmír, která byla v roce 1972 přejmenovaná na Line of Control (LoC) – přibližně dvě třetiny území připadly Indii, jedna třetina Pákistánu.¹⁰

2. Rann of Kutch a válka v roce 1965

Do dynamiky konfliktu mezi Indií a Pákistánem je třeba zahrnout i vliv Číny. Krvavá válka mezi Čínou a Indií s mizerným výsledkem pro Indii sice vedla k transformaci indické obranné politiky v podobě masivního nárůstu výdajů na obranu,¹¹ který později významně narušil rovnováhu vojenských sil mezi Indií a Pákistánem, v bezprostředně následujících letech však spíš odhalila slabá místa indické armády. Toho úspěšně využil Pákistán, který na jaře roku 1965 rozpoutal incident v pouštní pohraniční zóně Rann of Kutch proti indické pohraniční policii.¹² Následovala série pákistánských provokací a vojenských manévrů obou armád. Nicméně Indie si nebyla jistá příznivostí podmínek a ustoupila od myšlenky vojenského řešení, což pravděpodobně dodalo odvalu Pákistánu k agresivnějšímu chování v srpnu téhož

⁹ JERVIS, Robert (2009): Kargil, Deterrence and International Relations Theory. In: Peter Lavoy (ed.): *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*. Cambridge (2009): Cambridge University Press, str. 382-384.

¹⁰ PAUL, T.V. (2005): str. 8.

¹¹ GANGULY, Sumit (2008): War, Nuclear Weapons, and Crisis Stability in South Asia, str. 164.

¹² HOYT, Timothy D. (2001): Pakistani Nuclear Doctrine and the Danger of Strategic Myopia. *Asian Survey*, Vol. 41, No. 6, str. 972.

roku. Rann of Kutch je proto považován za počáteční fázi druhé indicko-pákistánské války, která se rozhořela poté, co se Pákistán pokusil rozpoutat revoltu v Kašmíru, kterou by mohl využít jako záminku k invazi. Po pádu původního plánu zahájil Pákistán ofenzivní akci, na kterou Indie odpověděla útokem, který rozšířila mimo sporné území Kašmíru až na mezinárodní hranici.¹³ Zpočátku úspěšná pákistánská strategie nakonec skončila po třech týdnech bojů neúspěchem pokusu o změnu statutu-quo v Kašmíru, když se Indii podařilo udržet kontrolu nad jí drženým územím. Pákistán zahájil celou akci na základě několika předpokladů: zaprvé válka mezi Indií a Čínou v roce 1962 ukázala indické vojenské nedostatky, zadruhé se Pákistán domníval, že vojenské slabiny reflektují slabé politické vedení neschopné rozhodné akce, a zatřetí si byl Pákistán vědom toho, že vzrůstající indický vojenský rozpočet brzy změní rovnováhu sil.¹⁴ Plány Pákistánu byly příliš optimistické z důvodu slabých schopností výzvědných služeb, v jejichž analýzách došlo k podcenění jak vojenských schopností Indie tak i politické vůle vést obrannou válku. Došlo také ke špatnému očekávání mezinárodních reakcí na pákistánský útok: Pákistán ztratil svého spojence USA a Čína se k jeho překvapení neobjevila s podporou proti Indii. Ve výsledku tedy Pákistán vyšel z války chudší z ekonomického hlediska, vojensky oslabenější a především diplomaticky izolovaný.¹⁵

3. Válka v roce 1971 a rozdělení Bangladéše

Mnohem silnější dopad na Pákistán měla ovšem třetí válka mezi Indií a Pákistánem v roce 1971, která se rozhořela poté, co Indie podpořila separatisty ve Východním Bengálsku, dnešním Bangladéši. Teritoriálně izolované území patřilo právě do roku 1971 k Pákistánu vzhledem k většinově muslimské populaci. Tento nábožensky vymezený koncept státu ovšem nestačil pro udržení tohoto celku, který byl nespokojený s bezpečnostní situací: po válce v roce 1965 Indie i Pákistán začaly masivně zbrojit, přičemž Pákistán koncentroval většinu svých jednotek v západní části Pákistánu. Pákistán také nedostatečně reagoval na cyklon, při kterém zahynulo

¹³ JOHNSON, Robert (2005): *A Region in Turmoil: South Asian Conflicts Since 1947*. London: Reaktion Books, str. 98.

¹⁴ PAUL, T.V. (1994): *Asymmetric Conflicts: War Initiation by Weaker Powers*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 111-120.

¹⁵ HOYT, Timothy D. (2001): str. 972.

150 až 200 tisíc lidí, a v prosinci 1970, po volbách, jejichž výsledky nechtěl uznat, brutálně potlačil opozici. Nespokojenost daná těmito faktory vedla k povstání, které vojensky podpořila Indie ostřelováním, kvůli vidině slabšího Pákistánu. Pákistán odpověděl nejen v oblasti Východního Bengálska, ale zaútočil na Indii také z několika míst na západě, což rozpoutalo krátkou, intenzivní válku, která skončila dříve, než došlo k mezinárodní intervenci.¹⁶ Kromě selhání pákistánských vojenských operací, které mělo za následek v podstatě okamžitý přechod z útoku do obrany a ztráty teritoria na východě (vytvořením nezávislého Bangladéše) i na západě země, selhal Pákistán i ve vyhodnocení celé situace. Pákistánští generálové se mylně domnívali, že Indie není připravená vést větší ofenzivní akci.¹⁷ Přes vojenský debakl pákistánské armády nebyla Indie schopná převést své vítězství do uspořádání situace takovým způsobem, který by pozměnil dynamiku konfliktu a mohl vést k mírovým vztahům mezi oběma státy. Na mírové konferenci v Simle v roce 1972 se podařilo pákistánskému premiéru Zulfikaru Ali Bhuttovi získat zpět území dobytá Indií výměnou za nepříjemný, nicméně v budoucnu stejně porušovaný příslib jednání o otázce Kašmíru na čistě bilaterální bázi. Především ale Pákistán ztrátou svého území dostal určitou strategickou výhodu, protože mohl koncentrovat své vojenské síly na menším území – především v Kašmíru a podél mezinárodní hranice s Indií, čímž určitým způsobem vyrovnal či zmenšil asymetrii ve vojenském potenciálu obou států. Právě této „narušené“ asymetrii se podrobně věnuje T.V. Paul, který ji vidí jako zásadní důvod, proč konflikt mezi oběma státy přetrvává v podobě různých krizí či válek až do dnešní doby. Indie je jednoznačně silnější podle několika indikátorů: populace, rozloha i HDP očekávatelně převyšují údaje Pákistánu. Podle údajů z roku 2004 však výdaje na obranu Indie převyšují pákistánské výdaje téměř šestkrát a aktivní ozbrojené jednotky více než dvakrát.¹⁸ Otázkou je, proč v tomto dyadickém soupeření mnohem slabší Pákistán vyvolal většinu krizí a válek, na rozdíl od silnější Indie, která obvykle pouze odpovídá na pákistánskou iniciativu. V jejich soupeření totiž existují významné proměnné viditelné i na příkladu války z roku 1971, které

¹⁶ JOHNSON, Robert (2005): str. 145-162.

¹⁷ HOYT, Timothy D. (2001): str. 971.

¹⁸ PAUL, T.V. (2006): str. 615.

narušují asymetrii, která by v ideálním případě měla přinést stabilní mír, vzhledem k tomu, že Indie je významně silnějším státem spokojeným se stávající situací. Indie sice disponuje větší vojenskou kapacitou, nicméně pouze v globálním měřítku. Lokálně, v Kašmíru a na hranicích s Pákistánem, udržuje pouze drobnou převahu nad Pákistánem, která ovšem nestačí na odstrašení případného pákistánského útoku ani ke schopnosti vést rozhodující válku a naopak dává Pákistánu převahu ve vedení limitovaných, asymetrických útoků a guerillových operací. Na rozdíl od Pákistánu také Indie čelí problému dvou front, když hlídá své hranice s Čínou.¹⁹

4. Jaderný program Indie a Pákistánu

Válka v roce 1971 ovšem představovala významný okamžik i kvůli postoji obou zemí k jaderným zbraním – přinejmenším Pákistánu. Případ Indie se váže ještě k předchozí válce z roku 1965. Autoři se ptají o důvody, proč Indie začala svůj jaderný program. Z jedné strany zaznívá argument, že se jednalo o otázku prestiže a pozice ve světě. Tento pohled ovšem přehlíží historickou zkušenost Indie: jaderný program započala krátce poté, co se jí nepodařilo získat bezpečnostní garance světových mocností po válce s Čínou v roce 1962 a čínském jaderném testu v roce 1964. V roce 1974 Indie demonstrovala schopnost sestavit a otestovat jadernou zbraň, nicméně se vzhledem k hrozícím rozsáhlým mezinárodním sankcím a křehkosti své ekonomiky nakonec rozhodla nepokračovat s žádným dalším testováním.²⁰ Pákistán vývoj v Indii víceméně kopíroval, či lépe řečeno bezprostředně na něj reagoval. Význam jaderného arzenálu pro Pákistán se v politických deklaracích začal objevovat v polovině 60. let v reakci na kombinaci čínské jaderné exploze, indické nepřetržité vojenské expanze po čínsko-indické válce a ztráty americké podpory a spojenectví po indicko-pákistánské válce v roce 1965 a tudíž přístupu k dodávkám amerických konvenčních zbraní. Jaderné zbraně tak představovaly atraktivní prostředek jak vyrovnat indickou konvenční převahu.²¹ Hlavní impuls ale přišel právě v podobě války v roce 1971, která zasadila ránu pákistánské ekonomice i národní hrdosti. Pákistán začal vnímat jaderné zbraně jako zásadní součást bezpečnostní politiky,

¹⁹ Ibid., str. 616-618.

²⁰ GANGULY, Sumit (2008): War, Nuclear Weapons, and Crisis Stability in South Asia, str. 179.

²¹ HOYT, Timothy D. (2001): str. 959-960.

protože by ho uchránily před opakováním traumatu z rozdělení jeho území tím, že by vyrovnaly indický jaderný program i indickou konvenční převahu.²²

5. Brasstacks krize v roce 1987

V průběhu osmdesátých let se oba státy dostaly do několika tenzí, z nichž nejvýrazněji eskalovala Brasstacks krize v roce 1987. Pákistán byl v rámci studenoválečného soupeření stále ještě ve sféře zájmu Spojených států, od kterých dostával podporu v podobě dodávek konvenčních zbraní, což mu dodávalo určité sebevědomí vůči Indii, které bylo opět soustředěno do jejich přetrvávajícího konfliktu o území. V roce 1984 se v indickém státě Pundžáb rozhořelo etnické povstání podporované Pákistánem, které vytvořilo na několik let napětí v Indii.²³ V lednu 1986 se velitelem indické armády stal jeden z největších přívrženců jaderného vyzbrojení generál Krishnaswamy Sundarji a ihned zahájil sérii vojenských cvičení, aby ozkoušel nové způsoby velení, výzvědné kapacity a zefektivnil armádní mobilitu.²⁴ Při posledním cvičení na počátku roku 1987 byla k pákistánským hranicím nakumulována téměř třetina indické armády, o čemž Pákistán nebyl předem informován. Celé cvičení mělo být také určitým poselstvím, že je Indie schopná odpovědět na neustálé vměšování se Pákistánem do dění v indickém státě Punjab. Pákistán, který zrovna prováděl své pravidelné vojenské cvičení své jednotky v reakci na indickou provokaci nestáhl, ale naopak ještě více předsunul, což se shodovalo s jeho konvenční doktrínou předsunutě obrany: umístění silných obrněných jednotek v blízkosti indického Pundžábu dalo Pákistánem možnost v případě potřeby zahájit preemptivní útok.²⁵ Již o Brasstacks krizi někteří autoři spekulují jako o první jaderné krizi.²⁶ I když je pravda, že Pákistán během roku 1987 začal upozorňovat na svůj

²² CHARI, P. R., CHEEMA, Pervaiz Iqbal, COHEN, Stephen Philip (2003): *Perception, Politics and Security in South Asia: The compound crisis of 1990*. London and New York: RoutledgeCurzon, str. 116.

²³ HOYT, Timothy D. (2003): *Politics, Proximity and Paranoia: The Evolution of Kashmir as a Nuclear Flashpoint*. *India Review*, Vol. 2, No. 3, str. 128-129.

²⁴ GANGULY, Sumit (2008): *Nuclear Stability in South Asia*. *International Security*, Vol. 33, No. 2, str. 50.

²⁵ HOYT, Timothy D. (2001): str. 969.

²⁶ Viz např. HOYT, Timothy D. (2003): *Politics, Proximity and Paranoia: The Evolution of Kashmir as a Nuclear Flashpoint*.

vojenský jaderný potenciál zastrašovací rétorikou vůči Indii,²⁷ podle výpovědi tehdejšího pákistánského tajemníka a pozdějšího ministra zahraničí Abdula Sattara byl pákistánský jaderný potenciál v roce 1987 „rodící se“, nicméně „ještě neaktuální“.²⁸

6. Krize v roce 1990 a americká diplomatická intervence

Podobně jako Brasstacks také krize v roce 1990 měla předeheru v podobě proti indického povstání podporovaného Pákistánem. V tomto případě vypuklo v prosinci 1989 v indické části Džammu a Kašmíru, čehož Pákistán rychle využil a začal rétoricky i logisticky podporovat povstalce. Indie byla navíc velmi znepokojena pákistánským vojenským cvičením Zarb-i-Momin, které bylo jasnou odpovědí na Brasstacks.²⁹ Podle pákistánského generála M. A. Bega Pákistán testoval novou strategii: „V minulosti jsme prováděli obrannou politiku; nyní je zde velká změna, když jsme přešli k politice ofenzivní obrany. Pokud bude válka, pákistánská armáda plánuje přesunout boje na území Indie tím, že spustí značný útok na indické území.“³⁰ Po skončení vojenského cvičení se ale některé pákistánské jednotky nevrátily na své normální pozice a zůstaly v blízkosti mezinárodní hranice a Line of Control. Na jaře 1990 se tak rozhořela válka slov mezi státníky obou zemí. Indičtí vedoucí představitelé upozorňovali veřejnost, aby se psychicky připravila na válku,³¹ zatímco premiérka Pákistánu Benazir Bhutto slibovala „tisíciletou válku“ proti Indii.³² Během jara Indie poslala k do Kašmíru kolem 200 tisíc jednotek. Krize deeskalovala až ve chvíli, kdy se do ní vložily Spojené státy, které vyslaly do hlavních měst obou států Roberta Gatese, zástupce národního bezpečnostního poradce. Gates upozornil Islámábád, že ve všech amerických simulacích možného vývoje Pákistán vždy prohrál. Pohrozil Pákistánu, že by neměl počítat s americkou podporou v případě války s Indií a měl by přestat

²⁷ DOERNER, William R. (1987): Knocking at the Nuclear Door. *Time*, March 30.

²⁸ Interview z roku 1994 provedl Devin T. Hagerty. In: HAGERTY, Devin T. (1995/96): str. 95.

²⁹ GANGULY, Sumit (2008): Nuclear Stability in South Asia, str. 51-52.

³⁰ Citováno v HAGERTY, Devin T. (1995/96): str. 97.

³¹ HOYT, Timothy D. (2001): str. 970.

³² HAGERTY, Devin T. (1995/96): str. 98.

podporovat vzbouřence v Kašmíru. Podobně Gates mluvil i v New Dillí.³³ Oba státy přistoupily na jeho návrhy, protože jim poskytl mechanismus k uklidnění rychle eskalující krize, aniž by jeden nebo druhý musel vypadat slabě, že se stahuje.³⁴ Zájem Spojených států byl vyprovokován především podezřením, že oba státy již mohou disponovat malým počtem jaderných zbraní či možností je velmi rychle sestavit.³⁵

7. Mezinárodně politický kontext konce studené války a motivace pro jaderné programy Indie a Pákistánu

Krize v roce 1990 časově korespondovala s koncem studené války, který se promítl i do vztahu mezi Indií a Pákistánem. Pákistán byl v rámci zadržování komunismu podporován Spojenými státy od poloviny padesátých let. S pádem Sovětského svazu však strategické partnerství pro USA přestalo být tak klíčové. Začaly se projevovat neshody, z nichž nejsilnější se týkaly pákistánského jaderného programu.³⁶ Ty nakonec vedly k ukončení ekonomické a vojenské pomoci následně po krizi v roce 1990, když prezident Bush sr. necertifikoval Presslerův dodatek Zákonu o zahraniční pomoci z roku 1961, který vstoupil v platnost v roce 1985. Dodatek podmiňoval podporu Pákistánu tím, že prezident USA musí být schopen před Kongresem stvrdit, že Pákistán nevlastní jaderné zbraně a že mu americká ekonomická pomoc a zásobování nepomůžou k tomu, aby je získal v budoucnosti.³⁷ Není přesně doložitelné, v jaké fázi se v té době pákistánský jaderný program nacházel, je ale zřejmé, že Pákistán se rozhodl zbraně získat již dříve. Tímto rozhodnutím však přišel o americkou podporu, která mu do té doby pomáhala alespoň částečně vyrovnávat asymetrii s Indií. Jakmile tedy cestu k jaderným zbraním vážně a v podstatě otevřeně nastoupil, nezbývalo než ji dokončit tak, aby si zajistil funkční prostředek k odstrašení indické konvenční převahy i jejího jaderného programu.

³³ GANGULY, Sumit (2008): Nuclear Stability in South Asia, str. 53.

³⁴ HAGERTY, Devin T. (1995/96): str. 107.

³⁵ CHARI, P. R., CHEEMA, Pervaiz Iqbal, COHEN, Stephen Philip (2003): str. 118.

³⁶ HAGERTY, Devin T. (1995/96): str. 92-93.

³⁷ HOYT, Timothy D. (2001): str. 960-961.

Speciální vztahy Indie se Sovětským svazem započaly v roce 1953 po smrti Stalina, kulminovaly v roce 1971, když oba státy podepsaly Indicko-sovětskou smlouvu o míru, přátelství a spolupráci, a udržely se až do konce studené války, dokud byla Indie pro SSSR hodnotná jako pro-moskevská země třetího světa. Jak již bylo zmíněno výše, Indie se rozhodla po „mírovém testu“ v roce 1974 od dalšího vývoje jaderných kapacit ustoupit především kvůli mohutným sankcím. Po rozpadu Sovětského svazu však přišla o tichou podporu a garance³⁸ této mocnosti, na něž se spoléhala především ve svém vztahu k jaderné Číně. To ji motivovalo k vytvoření si vlastních garancí vstupem do exkluzivního jaderného klubu.³⁹

8. Jaderné testy v roce 1998 a začátek krize v Kargilu

Všeobecně se předpokládá, že obě země disponovaly jadernými zbraněmi již dlouho před květnem 1998, kdy se staly deklarovanými jadernými státy.⁴⁰ Ani jedna země se však do té doby nijak nezabývala jadernou doktrínou, obě následovaly laissez-faire přístup až do období po testech, kdy již bylo nezbytné zaujmout jasnější pozici.⁴¹ Indie provedla tři oddělené výbuchy 11. května 1998 a další dva od dva dny později. Pákistán na to odpověděl po dvou týdnech vlastními dvěma testy: 28. a 30. května.⁴² Oba státy byly mezinárodně tvrdě odsouzeny za překročení „jaderného Rubikonu“, i když ani jeden z nich nebyl signatářem Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (NPT). Aby dokázaly, že jsou zodpovědnými správci jaderného arsenálu, sešli se zástupci obou zemí na summitu v pákistánském Lahoru v únoru 1999 k dojednání opatření na zvýšení důvěry mezi nimi.⁴³ Situace se dokonce zdála natolik stabilní, že Indie snížila

³⁸ BASRUR, Rajesh M. (2006): *Minimum Deterrence and India Pakistan Nuclear Dialogue: Case Study on India*. Como: Landau Network-Centro Volta Publications (LNCV South Asia Security Project), str. 9.

³⁹ HOYT, Timothy D. (2003): str. 126.

⁴⁰ Indie podle dostupných informací sestavila bombu kolem roku 1990. Viz BASRUR, Rajesh M. (2006): str. 9. Pákistán v roce 1998, kdy bombu otestoval, byl schopný bombu sestavit již asi deset let například podle zjištění Z. I. Cheemy. CHEEMA, Zafar Iqbal (2000): *Pakistan's Nuclear Use Doctrine and Command and Control*, In: LAVOY, Peter R., SAGAN, Scott D., WIRTZ, James J. (eds): *Planning the Unthinkable: How New Powers Will Use Nuclear, Biological, and Chemical Weapons*. Ithaca: Cornell University Press, str. 159.

⁴¹ HOYT, Timothy D. (2003): str. 128.

⁴² Ibid., str. 130-131.

⁴³ GANGULY, Sumit (2008): *War, Nuclear Weapons, and Crisis Stability in South Asia*, str. 171.

stav bdělosti na hranicích s Pákistánem i podél kontrolní linie (LoC). Pákistán se nicméně nedlouho poté uchýlil k sérii výpadů na indické území v podobě limitované vojenské operace s cílem získat vrcholky hor na sporném území, odkud by mohl ohrožovat hlavní zásobovací tepnu Indů k ledovci Siachen, ležícím těsně vedle rozděleného území, který Indie obsadila v dubnu 1984. Kromě této fait accompli strategie bylo pravděpodobnou motivací také upoutání mezinárodní pozornosti na spornou otázku Kašmíru.⁴⁴ Takticky Pákistán situaci zvládl velmi dobře, infiltrace proběhla tak, že původní podezření samotných Indů padlo na mudžahedíny.⁴⁵ Indii trvalo, než zhodnotila situaci a zareagovala leteckými útoky. Již na počátku června Indie získala zpět některá místa a na konci června se jí plně podařilo získat kontrolu nad většinou obsazeného území. Pákistán, překvapený z rozsahu a intenzity indického protiútoku, hledal porozumění ve Spojených státech. Prezident Clinton premiéru Šarífovi nicméně jasně sdělil, že se Pákistán musí bezpodmínečně stáhnout z Kargilu, oblasti, kde pákistánské jednotky překračovaly kontrolní linii. První jednotky začaly opouštět oblast 14. července.⁴⁶

Podobně jako v průběhu války v roce 1965 byly pákistánské predikce vývoje situace příliš optimistické a trpěly nedostatkem zpravodajských informací, které zásadně podcenily protivníkovu sílu a odhodlanost. V roce 1999 se však strategické chyby odehrávaly za existence jaderných zbraní. Tato „strategická krátkozrakost“ zapříčinila, že se Pákistán pustil do vojenské operace krátkou dobu poté, co s Indií uzavřel historickou dohodu v Lahoru, navíc v době, kdy v Indii vládla velmi nacionalistická a pro-vojenská administrativa. Pákistán naprosto neodhadl mezinárodní reakci, která oceňovala Indii za její vojenskou zdrženlivost. Oproti vítězné Indii byl Pákistán vnímán jako agresivní a nepředvídatelný stát.⁴⁷

⁴⁴ GANGULY, Sumit (2008): Nuclear Stability in South Asia, str. 54.

⁴⁵ HOYT, Timothy D. (2001): str. 973.

⁴⁶ GANGULY, Sumit (2008): Nuclear Stability in South Asia, str. 55-58.

⁴⁷ HOYT, Timothy D. (2001): str. 972-974.

9. Kargil: válka nebo konflikt?

V odborné literatuře bývá Kargil označován za čtvrtou válku mezi Indií a Pákistánem, s tím rozdílem, že k této došlo v době, kdy oba státy deklaratorně disponovaly jadernými zbraněmi. K válce mezi dvěma jadernými státy přitom došlo předtím pouze jednou – v roce 1969 se krátce střetla Čína se Sovětským svazem na řece Ussuri.⁴⁸ Přestože nedošlo k formálnímu vyhlášení války, konflikt bez problémů splňuje kritéria války se vším všudy.⁴⁹ Najdou se nicméně i názory, že Indie s Pákistánem společně bojovaly jen tři války a Kargil byl spíše konfliktem, protože byl limitován na malém území, vzhledem k tomu se do něj zapojily pouze zlomky obou armád a jejich arzenálů a navíc si nevyžádal přes tisíc obětí, jak vymezuje klasická definice války.⁵⁰ Pákistán k tomu, aby jeho *fait accompli* strategie v rychlosti obsadit klíčové pozice předtím, než si toho Indie všimne a zareaguje, použil asymetrické válčení, jako již mnohokrát v historii. Přes indickou více než dvojnásobnou početní převahu se Pákistánu podařilo s relativně malým počtem jednotek „zaměstnat“ disproporčně větší číslo indických vojáků a zbraní. Tento Pákistánem oblíbený postup byl ovšem nebezpečný ve chvíli, kdy se nejednalo o válku plného rozsahu, protože Indie stále měla dostatek prostředků k eskalaci jak horizontální tak vertikální. Asymetrii také dokládá fakt, že Pákistán byl ochotný obětovat velmi mnoho životů, taktických vojenských výhod i mezinárodní reputace pro malý a celkem bezvýznamný kus území. Zde se nabízí otázka, co by byl Pákistán schopen obětovat ve chvíli, kdy by se jednalo o ochranu své národní suverenity a teritoriální integrity.⁵¹

Přestože je Kargil někdy vnímán jen jako další z konfliktů, všichni autoři se shodují, že potenciál k eskalaci byl významný. Hrozící eskalaci zabránila kombinace několika faktorů – nejedná se přitom jen o zahraniční intervenci, která sehrála významnou roli. Odborník na indicko-pákistánský konflikt Peter R. Lavoy rozpracoval

⁴⁸ GANGULY, Sumit (2008): *War, Nuclear Weapons, and Crisis Stability in South Asia*, str. 172.

⁴⁹ GANGULY, Sumit, BIRINGER, Kent L. (2001): *Nuclear Crisis Stability in South Asia*. *Asian Survey*, Vol. 41, No. 6, str. 907.

⁵⁰ LAVOY, Peter R. (2009): *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 1.

⁵¹ *Ibid.*, str. 8-10.

podrobně tyto faktory a přišel s tezí, že naprosto klíčový faktor představuje indický vojenský úspěch. Existuje mnoho důkazů, že pokud by se Indii nepodařilo vybojovat zpět místa, ze kterých byly její jednotky Pákistánem nejvíce ohroženy, zcela určitě by rozšířila konflikt otevřením další vojenské fronty podél kontrolní linie nebo mezinárodní hranice. Podle dostupných materiálů dělilo indické generály od takového řešení pouze pár dnů.⁵²

Kargil představoval pro Pákistán mimo mezinárodní izolace a ztráty stovek vojáků velkou ekonomickou zátěž. Oba státy zvýšily své vojenské rozpočty, přes početné sankce uvalené především ze strany Spojených států po jaderných testech v roce 1998. Zatímco Pákistán navýšil svůj vojenský rozpočet o 11%, v porovnání s indickými 28%, sankce měly disproporčně větší dopad na pákistánskou slabou a více mezinárodně propojenou ekonomiku.⁵³ Důsledkem byl nárůst napětí mezi civilním vedením státu a vojenskou složkou, které vyvrcholilo ve státní převrat v říjnu 1999.⁵⁴

Vzhledem k pro Indii příznivému vývoji na konci konfliktu o Kargil, začala být Indie optimističtější: viděla, že přes veškeré hrozby Pákistán nakonec ustoupil. Podle slov bývalého indického náčelníka štábu V.P. Malika „se v Indii zvyšovalo uvědomění, že strategická stabilita existuje.“⁵⁵ Na základě tohoto zjištění začala být Indie poněkud agresivnější ve své politice vůči Pákistánu, když přijala strategii založenou na myšlence *compellence*⁵⁶, což se projevilo o dva roky později, mezi prosincem 2001 a říjnem 2002.⁵⁷

⁵² LAVOY, Peter R. (2009): Why Kargil Did Not Produce General War: The Crisis-Management Strategies of Pakistan, India, and the United States. In: LAVOY, Peter R. (ed.): *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 190.

⁵³ GANGULY, Sumit, BIRINGER, Kent L. (2001): str. 908.

⁵⁴ KAPUR, Paul (2005): str. 146.

⁵⁵ Interview provedl Paul Kapur. In: KAPUR, Paul (2005): str. 148.

⁵⁶ V práci bude nadále využíván *anglický termín* vzhledem k neexistenci vhodného překladu do češtiny.

⁵⁷ Ibid.

10. Teroristické útoky a operace Parakram v letech 2001/2002

Již na podzim roku 2001 se začaly stupňovat teroristické útoky především v oblasti Kašmíru, které ani po Kargilu nijak neustaly. K vyvrcholení došlo 13. prosince, když členové dvou teroristických organizací Laškar-e-Taiba a Jaiš-e-Mohammed zaútočili na indický parlament. Přestože se jim nepodařilo zabít žádné členy parlamentu, Indie tento útok vyhodnotila jako další z pákistánských provokací, protože byla přesvědčená o podpoře Pákistánu těmito dvěma skupinám. V reakci na to spustila Indie operaci Parakram a mobilizovala 500 tisíc jednotek ke kontrolní linii, na což Pákistán odpověděl rozsáhlým rozmístěním svých vojáků. Ve výsledku naproti sobě stálo téměř milion vojáků. V lednu 2002 pákistánský prezident Mušarraff v projevu přislíbil, že Pákistán přestane podněcovat terorismus v Kašmíru a postavil mimo zákon dvě inkriminované teroristické skupiny. Nicméně Pákistán selhal v plnění slibů. Druhá fáze krize propukla 14. května 2002, když teroristé zaútočili na indický vojenský tábor v Džammu. Rychlá diplomatická intervence Spojených států však zabránila další eskalaci. Indie nakonec stáhla své jednotky v říjnu 2002.⁵⁸

11. Nová indická doktrína Cold Start

Operace Parakram představovala další důležitý milník, protože dovedla Indii k přehodnocení své vojenské doktríny, kterou používala od roku 1981. Neagresivní a neprovokativní doktrína nazývaná Sundarji počítala se sedmi defensivními armádními sbory rozmístěnými v blízkosti hranic s Pákistánem. Operace Parakram nicméně odhalila nedostatky této dlouho udržované doktríny.⁵⁹ Jednalo se především o značné časové zpoždění mezi příkazem k mobilizaci a samotným rozmístěním jednotek, které poskytlo Pákistánu dostatečný čas nejen reagovat vojensky, ale především se obrátit na své spojence, především Spojené státy. Po projevu prezidenta Mušarrafa, který odsoudil tento teroristický akt a zavázal se předcházet další podobné činy, se náhle zredukovalo politické ospravedlnění pro indický vojenský zásah. Právě stará vojenská doktrína podle analytiků svou těžkopádností a nepružností vytvořenou pro masivní útok na Pákistán neodpovídala

⁵⁸ KAPUR, Paul (2008): Ten Years of Instability in a Nuclear South Asia. *International Security*, Vol. 33, No. 2, str. 79-81.

⁵⁹ SAWHNEY, Pravin, SOOD, V.K. (2003): *Operation Parakram: The War Unfinished*. New Delhi: Sage, str. 81.

jako nástroj pro limitovaný útok zaměřený i na teroristické skupiny. Obrovská velikost úderných sborů jim zamezovala rychlý a efektivní přesun, čímž Indie přišla o potřebný moment překvapení. Defensivní sbory u hranic byly neschopné se samostatně pustit do boje. Po poučení se z operace Parakram Indie v dubnu 2004 odhalila koncept své nové doktríny Cold Start, která reagovala právě na zmíněné nedostatky. Jejím cílem je vytvoření kapacity spustit odvetný konvenční útok proti Pákistánu, který by dostatečně zasáhl pákistánskou armádu předtím, než se do celé věci vloží mezinárodní společenství, jehož zacílení ale bude natolik mírné, aby nedalo Pákistánu ospravedlnění k eskalaci konfliktu k jaderné rovině.⁶⁰

12. Teroristické útoky v Bombaji v roce 2008

Neúspěch operace Parakram, která měla dosáhnout zastavení terorismu samotného i jeho podpory ze strany Pákistánu, se jasně projevil v následujících letech, když teroristické útoky v Kašmíru ani v Indii neustávaly.⁶¹ V listopadu 2008 se teroristické skupině Laškar-e-Taiba mající na svědomí útok na indický parlament podařilo uskutečnit masivní teroristický útok v Bombaji, při kterém v napadených hotelech, kinech, vlacích či nemocnicích zemřelo 188 lidí. Indie znovu obvinila Pákistán z neschopnosti vypořádat se s teroristy na svém území. Rozepře vyprovokovala rozmístění jednotek obou armád podél společné hranice, které trvalo po více než dva měsíce, doprovázené projevy lídrů obou zemí o připravenosti na ozbrojený střet.⁶²

Mezi Indií a Pákistánem přetrvává od počátku existence dvou samostatných států rivalita, která rozdmýchává nekončící konflikt. Specialitou tohoto soupeření je fakt, že probíhá mezi dvěma jadernými zeměmi. Otázka, jakou roli jaderné zbraně v konfliktu hrají, zda-li mají stabilizační charakter nebo ho naopak zhoršují, je předmětem téměř veškeré současné literatury o Indii a Pákistánu. Pro analýzu dopadu existence jaderných zbraní v arzenálech těchto dvou států považují za

⁶⁰ LADWIG III, Walter C. (2007/2008): A Cold Start for Hot Wars? The Indian Army's New Limited War Doctrine. *International Security*, Vol. 32, No. 3, str. 158-165.

⁶¹ GANGULY, Sumit, KRAIG, Michael R. (2005): The 2001-2002 Indo-Pakistani Crisis: Exposing the Limits of Coercive Diplomacy. *Security Studies*, Vol. 14, No. 2, str. 307.

⁶² Global Security: 2008 – Mumbai Attack, dostupné z http://www.globalsecurity.org/military/world/war/indo-pak_2008.htm [2012-11-24].

důležité se nejdříve podívat na známou debatu o efektech jaderných zbraní na globální úrovni.

II. Teoretická reflexe proliferace jaderných zbraní

Jaderné zbraně, nejefektivnější a pravděpodobně nejobávanější nástroj k destrukci, který lidstvo vynalezlo, se v podstatě hned od počátku své existence staly živě diskutovaným tématem v mezinárodních vztazích. Již desetiletí se mnozí teoretici zabývají efekty a vlivy, které jaderné zbraně vnesly do vztahů mezi státy. Hlavní dva názorové proudy argumentačně vycházejí z různých paradigmat: na jedné straně stojí tzv. proliferační optimisté, téměř výhradně zástupci realismu, na straně druhé proliferační pesimisté. Kenneth N. Waltz a Scott D. Sagan se již mnoho let pravidelně utkávají v debatách o jaderných zbraních.⁶³ V jejich dílech, ať už formou interaktivní debaty, či jejich samostatných prací, lze vysledovat několik rovin názorových střetů.

Základní neshoda panuje v otázce, zda existence jaderných zbraní a jejich další proliferace přináší mír a stabilitu či naopak větší nebezpečí spojené s nestabilitou. Dalším tématem, u kterého dochází k rozporům, je hodnocení, jestli hrozbu představují jaderné státy zakotvené v Smlouvě o nešíření jaderných zbraní z roku 1968, státy, které získaly jaderné zbraně až později a nebo potenciální nestátní aktéři, kteří se o to v dnešní době s největší pravděpodobností pokoušejí – a jak velké nebezpečí tito aktéři vnášejí do mezinárodního systému. S tím souvisí také hledání důvodů, proč státy jaderné zbraně chtějí získat a s jakou intenzitou a úspěchem se jim to daří. A samozřejmou součástí této debaty je také jaderné odzbrojení, jeho potenciální efekt a úspěšnost odzbrojovacích snah.

1. Proliferační optimisté

Strukturální neorealisté se shodují v tom, že hlavním cílem států je zajištění si vlastní bezpečnosti, ať už udržováním jejich relativní síly vzhledem k protivníkům (Kenneth N. Waltz) či snahou eliminovat všechny významné rivaly a tím dosáhnout absolutní síly (John Mearsheimer, zastánce ofenzivního realismu, který ovšem předpokládá, že

⁶³ Viz například SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2003): *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*. New York: Norton nebo SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2010): Is Nuclear Zero the Best Option? The Great Debate. *The National Interest*, September/October, str. 88-96.

stát musí mít k tomuto cíli mocenský potenciál).⁶⁴ Waltzův hlavní argument, že proliferace jaderných zbraní zapříčiní, že svět bude stabilnější a mírovější, vychází z jeho přesvědčení, že válka je racionální akt a podléhá tudíž pečlivému zvažování nákladů a možného užitku.⁶⁵ Jaderné zbraně podle Waltze eliminují pravděpodobnost, že dojde k podcenění negativních důsledků války a její ceny, protože nikdy není racionální pustit se do války v situaci, kdy existuje možnost jaderné války. Waltz tedy předpokládá, že „pravděpodobnost větší války mezi státy, které disponují jadernými zbraněmi, se blíží nule“⁶⁶. Efekt jaderných zbraní, jaderné odstrašování, je podle něj jakousi alternativou ke světové vládě. Důkazem toho je mír mezi jadernými státy, který trvá od počátku studené války dodnes.⁶⁷ Waltz to vysvětluje argumentem, že jaderné zbraně mají díky svému destruktivnímu potenciálu téměř nulovou kapacitu dobýt území a tudíž nemohou být použity pro ofenzivní účely. A čím hůře mohou být zbraně použity k ofenzivnímu útoku a získání nějakého území, tím méně destabilizují mezinárodní systém.⁶⁸

Proliferace do dalších států podle Waltze přinese větší stabilitu do mezinárodního systému – a to i v případě proliferace do států jako Severní Korea či Írán, považovaných v dnešní době za jednu z největších hrozeb v kontextu jaderných zbraní. Waltz argumentuje, že díky jaderným zbraním se budou tyto státy těšit pocitu absolutního bezpečí vůči americké invazi, a proto nebudou již nadále cítit potřebu nepřátelského chování vůči Spojeným státům, což v důsledku povede ke zmírnění napětí mezi nimi.⁶⁹ Waltz také odmítá obavy plynoucí z rychlého šíření jaderných zbraní a namítá, že jsme svědky relativně pomalé proliferace. Podle něj to

⁶⁴ V této části se budu zabývat především názory Kennetha N. Waltze, který problematiku jaderných zbraní detailně propracoval a podle kritiků je konzistentní ve svých názorech. Kritika mu tedy nevytýká logiku jeho přístupu, ale soustředí se na to, do jaké míry dochází k rozchodu mezi teorií a praxí. Viz KRIEGER, Zanvyl, ROTH, Ariel Ilan (2007): Nuclear Weapons in Neo-Realist Theory. *International Studies Review*, Vol. 9, No. 1, str. 380

⁶⁵ WALTZ, Kenneth N. (1990): Nuclear Myths and Political Reality. *American Political Science Review*, Vol. 84, No. 3, str. 732.

⁶⁶ Ibid., str. 740.

⁶⁷ SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2010): str. 91-92.

⁶⁸ SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2003): str. 7.

⁶⁹ Shrnutí Waltzova postoje viz KRIEGER, Zanvyl, ROTH, Ariel Ilan (2007): str. 382.

ovšem není zásluha režimu nastaveného Smlouvou o nešíření jaderných zbraní, jak se mnozí domnívají, protože právě například Severní Korea dokazuje, že je téměř nemožné zabránit státu, aby získal jaderné zbraně. Waltz se domnívá, že není důvod očekávat vysoký počet států snažících se získat jaderné zbraně, protože většina států se cítí dostatečně bezpečně i bez zařazení těchto zbraní do svých arzenálů. Navíc od té doby, kdy jaderné zbraně získal Pákistán a Severní Korea, už neplatí staré tvrzení, že státy se snaží vstoupit do „jaderného klubu“ z důvodu prestiže.⁷⁰ Waltz v podstatě ignoruje hrozbu získání jaderných zbraní teroristy. Jako strukturální neorealista považuje za jediné relevantní aktéry mezinárodního systému státy.⁷¹ S obavami z teroristů, které považuje za neschopné zabrat a spravovat území, a nových jaderných států se vypořádává konstatováním, že „dříve jsme se obávali silných [států]; nyní bychom se měli obávat slabých“.⁷²

Z výše popsaného Waltz usuzuje, že efektem úplného jaderného odzbrojení by byla třetí světová válka, vzhledem k tomu, že v minulosti odstrašení konvenčními zbraněmi tolikrát selhalo. Pouhé zredukování zbraní by nepřineslo žádný efekt, pokud by byla stále zachovaná schopnost odvetného útoku. Snížení na nižší počty by ovšem vedlo jen k podvádění a větší nestabilitě, také vzhledem k tomu, že jednou vynalezené zbraně nelze „odvynalézt“. Waltz vnímá jaderné odzbrojení jako irelevantní krok ve snaze o stabilnější svět, protože jaderné zbraně „jsou jedinými doposud vynalezenými zbraněmi, které efektivně působí proti vlastnímu použití“ a díky tomu „převládá mír mezi státy, které jaderné zbraně vlastní a nebo jsou pod jejich ochranou.“⁷³

2. Proliferační pesimisté

Waltzův nejdůležitější oponent z tábora proliferačních pesimistů Scott D. Sagan se naopak domnívá, že existence jaderných zbraní a jejich další proliferace svět čím dál

⁷⁰ SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2010): str. 95-96.

⁷¹ Zanvyl Krieger a Ariel I. Roth k tomuto poznamenávají, jestli je vůbec strukturální neorealismus dostatečnou teorií pro současný svět, kde nestátní aktéři získávají stále větší schopnosti ovlivňovat dění. Viz KRIEGER, Zanvyl, ROTH, Ariel Ilan (2007): str. 383.

⁷² SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2010): str. 96.

⁷³ Ibid., str. 91-93.

více destabilizují. Poukazuje přitom na to, že již není možné spoléhat se na logiku studené války a bipolárního soupeření, kdy proti sobě stáli dva hlavní rivalové, Spojené státy a Sovětský svaz. V dnešním proměněném světě stále přibývá států vlastnících jaderné zbraně, čímž se mezinárodní situace komplikuje.

Sagan se dlouhodobě zabývá důvody, které státy motivují snažit se získat jaderné zbraně. Kromě přesvědčení, že jsou jaderné zbraně ukazatelem mezinárodní prestiže, poukazuje na „strategickou řetězovou reakci“⁷⁴, která podle něj bude nadále pokračovat i v budoucnu, dokud nebudou existovat důvěryhodné garance a aliance s jadernými státy. Odkazuje ke sloům Reaganova ministra zahraničí George Shultze, že „proliferace způsobuje proliferaci“⁷⁵, což je v podstatě tradiční realistické bezpečnostní dilema. Pokaždé, když jeden stát získá jaderné zbraně, aby vyvážil sílu svého hlavního rivala, jiný stát toto gesto bude opakovat, protože se bude cítit ohrožen novým jaderným vlastníkem. Sagan navíc přidává domněnku, že taková hrozba nemusí být reálná a objektivní. Podle něj existují v jednotlivých státech různé domácí aktéři a lobbisti, kteří extrémním nafukováním možných hrozeb otevírají prostor pro „potřebu“ získání jaderných zbraní kvůli svým zjištěným zájmům.⁷⁶

Na rozdíl od Waltze vidí Sagan rostoucí hrozbu v teroristických snahách získat jaderné zbraně. I proto hodnotí jejich proliferaci velmi negativně. Čím více států totiž jaderné zbraně vlastní, tím větší možnosti se otevírají pro pokusy teroristů je nějakým způsobem získat. Takový úspěch by byl o to horší, že teroristé nejsou odstrašitelní hrozbou jaderné odvety.⁷⁷

Nejlepší variantou zacházení s jadernými zbraněmi, by proto byla jejich úplná eliminace. Spojené státy podle Sagana brání úspěšné mezinárodní kooperaci svým pokrytectvím. Sagan se optimisticky domnívá, že hlavní výzvy odzbrojení jako adekvátní kontrola, efektivní vynucování dodržování pravidel a systém jakési

⁷⁴ SAGAN, Scott D. (1996/1997): Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb. *International Security*, Vol. 21, No. 3, str. 58.

⁷⁵ SHULTZ, George P. (1984): Preventing the Proliferation of Nuclear Weapons. *Department of State Bulletin*, Vol. 84, No. 2093, str. 18.

⁷⁶ SAGAN, Scott D. (1996/1997): str. 63-65.

⁷⁷ SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2010): str. 89.

kolektivní obrany proti případnému porušování budou úspěšně vyřešeny postupem času.⁷⁸

3. Mají jaderné zbraně opravdu takový vliv?

Debatu o pozitivních a negativních efektech proliferační jaderných zbraní zajímavým způsobem rozšiřuje John Mueller⁷⁹, který tvrdí, že jaderné zbraně ve skutečnosti nemají takový vliv, jaký se jim přikládá. Sagan i Waltz se ve svých debatách přou, jestli jaderné zbraně zapříčinily, že nedošlo ke třetí světové válce (Waltz) a jestli za studené války měly a nyní mají stabilizační či spíše destabilizující vliv. Mueller tvrdí, že oba pohledy ignorují mnoho dalších významných faktorů, které zabránily jak třetí světové válce, tak eskalaci krizí za studené války.

Mueller se domnívá, že paměť na hrůzy Druhé světové války spolu s jistotou, že jakýkoli větší konflikt by rychle a jednoduše eskaloval do nepřipustně nákladných výšin působily jako významný stabilizační prvek. S kritikou, která namítá, že předchozí dva globální konflikty pro toto uvědomění nestačily, se vypořádává argumentem poválečného uspořádání ke spokojenosti jediných dvou mocností schopných případný nový světový konflikt rozpoutat. Studená válka byla podle něj také mnohem více ovlivněná jinými faktory než jen jadernými zbraněmi. I v tomto případě považuje hrozbu eskalace (a to právě i pouze konvenční) za hlavní prvek odstrašení vzniku velkého válečného konfliktu. „Tam, kde chybělo přesvědčení, že dojde k eskalaci, byly zapojené do válek [i] jaderné státy – Korea, Vietnam, Afghánistán, Alžír, Falklandy.“⁸⁰ Poznámku Alberta Einsteina, že jaderné zbraně změnilo všechno kromě našeho způsobu myšlení, Mueller přetváří do podoby odpovídající jeho závěrům: totiž že „jaderné zbraně nezměnily téměř nic, s výjimkou našeho způsobu mluvení, provádění gest a utrácení peněz“.⁸¹

⁷⁸ Ibid., str. 90-91.

⁷⁹ MUELLER, John (1988): The Essential Irrelevance of Nuclear Weapons. *International Security*, Vol. 13, No. 2, str. 55-79.

⁸⁰ Ibid., str. 66.

⁸¹ Ibid., str. 68.

Mueller se podobně jako Waltz domnívá, že kombinace zvážení risku, možného zisku a nákladů vede k upřednostnění míru nad válečným konfliktem. Souhlasí do jisté míry, že existence jaderných zbraní pravděpodobně možnost eskalace konfliktů snižuje. Na rozdíl od Waltze je ale přesvědčen, že jaderné zbraně nepředstavují v poválečné situaci hlavní zdroj stability, protože rovnováha a případná nerovnováha je odvozená z širších potřeb, obav a dalších faktorů, které se mnohdy ani netýkají vojenských uvážení.⁸²

Důvody irelevance jaderných zbraní pro posuzování stabilizačního či opačného vlivu jaderných zbraní na poválečné světové uspořádání, které uvádí John Mueller, jsou ovšem bezpředmětné při aplikaci výstupů proliferační debaty na regionální konflikt, ve kterém mají obě zúčastněné strany jaderné zbraně. V té chvíli argumenty uspokojivého *statu quo*, živé paměti hrůz Druhé světové války, ani naléhavé obavy z eskalace nemusí fungovat. Následující kapitola se bude zabývat posunem proliferační debaty z globálního měřítka na úroveň regionálního konfliktu mezi Indií a Pákistánem, ve kterém ovšem určité argumenty proliferační debaty ztrácejí smysl.

⁸² Ibid., str. 70; Toto vysvětlení je platné i pro situace, kdy nějaký stát je tak nespokojený se *statu quo*, že rozpoutá válku i bez vyhlídky na reálný vojenský úspěch.

III. Efekt jaderných zbraní v lokálním konfliktu – případ Indie a Pákistánu

Kenneth N. Waltz a Scott D. Sagan se ve svých debatách několikrát dotkli tématu regionálního konfliktu mezi Indií a Pákistánem. Podobně jako v debatě globálního (především studenoválečného) měřítka se i v tomto případě zásadně neshodují. Waltz zde aplikuje svou tezi, že efekt jaderných zbraní předčívá charakter států, které tyto zbraně mají. Podle něj státy ve chvíli, kdy získají jaderné zbraně, přestanou zvažovat větší konvenční (a už vůbec ne jaderný) útok a přestává tak záležet na tom, jak moc jsou jejich lídři iracionální nebo jejich vláda nestabilní. Waltz tedy vidí ve vývoji situace mezi Indií a Pákistánem „prodloužený mír“ jakožto pozitivní efekt jaderných zbraní.⁸³ Scott D. Sagan zásadně nesouhlasí a kritizuje Waltze v jeho přehnaném důrazu na pozitivní vliv jaderných zbraní. Poukazuje na to, že poslední velký konflikt mezi Indií a Pákistánem v roce 1999 „nastal ne *navzdory* tomu, že Pákistán vynalezl jaderné zbraně, ale spíše právě *kvůli* tomu“⁸⁴ [zvýrazněno v původní citované pasáži].

1. Rozdíl analýzy v kontextu lokálního konfliktu a studené války

Ať se přikláníme k „logice neproliferace“, která považuje šíření jaderných zbraní za extrémně nebezpečné a říká, že čím více zbraní po světě, tím větší nebezpečí zamýšlené či nezamýšlené exploze, nebo k „logice jaderného odstrašení“,⁸⁵ která věří, že jaderné zbraně mají stabilizační efekt, protože dokážou odstrašit válku mezi jejich vlastníky, musíme brát v úvahu rozdílnou povahu studené války a lokální dimenze indicko-pákistánského konfliktu. Většina teoretických děl na téma efektu jaderných zbraní vychází z logiky bipolárního soupeření mezi Spojenými státy a Sovětským svazem jakožto dvěma absolutními mocnostmi s kapacitou vzájemného zaručeného zničení a celosvětovou arénou pro vedení svých sporů – většinou v podobě zástupných válek a konfliktů či s potenciálním bojištěm v Evropě.

⁸³ SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2010): str. 93.

⁸⁴ Ibid., str. 94.

⁸⁵ Názvosloví podle HAGERTY, Devin T. (1995/96): str. 80.

V obecné rovině se dají vysledovat rozdíly mezi supervelmocemi a státy, které jaderné zbraně získaly až po uzavření Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (NPT) – tedy po roce 1968, což z nich činí nelegitimní držitele jaderných zbraní (proliferators). Hlavní rozdíl přitom nespočívá v doktríně, ale v různých technických, politických, kulturních a organizačních faktorech, které zvyšují možnost preemptivního, neúmyslného, či neautorizovaného použití. První generace jaderných zbraní, kterou tyto státy obvykle disponují, se vyznačuje větší náchylností k neplánované detonaci. Civilní kontrola nad jadernými zbraněmi je v nových nukleárních státech také obvykle slabší, což může zvyšovat riziko jaderného použití, protože militární organizace a vojenské složky mající jaderné zbraně obvykle v rukou spíše tíhnou k ofenzivním operacím jako jsou preventivní či preemptivní útoky.⁸⁶ Paradigma jaderného odstrašení mezi Západem a Východem bylo vytvořeno jedinečnými historickými podmínkami, které se těžko mohou opakovat v historických, politických, kulturních a geografických podmínkách, které utvářejí chování jaderných států ve specifických regionech.⁸⁷

V případě Indie a Pákistánu existuje několik významných faktorů, které tuto dyádu odlišují od jiných sporů mezi dvěma jadernými státy, a které činí region náchylnější k eskalaci. Indie a Pákistán sdílejí souvislou hranici, mají za sebou historii vleklého sporu, který zahrnoval několik válek a v neposlední řadě mezi nimi přetrvává spor o území.⁸⁸ Právě společná hranice a geografická blízkost obou států významně odlišuje tento konflikt od situace studené války. Jakýkoli možný konflikt mezi těmito dvěma státy se vždy bude odehrávat na domácí půdě alespoň jednoho z nich na rozdíl od studenoválečných „proxy válek“.⁸⁹ V případě planého poplachu navíc tato bezprostřední blízkost naprosto znemožňuje klidné a řádné vyhodnocení

⁸⁶ FETTER, Steve, HAGERTY, Devin T. (1996): Correspondence: Nuclear Deterrence and the 1990 Indo-Pakistani Crisis. *International Security*, Vol. 21, No. 1, str. 180 a SAGAN, Scott D. (1994): The Perils of Proliferation: Organization Theory, Deterrence Theory, and the Spread of Nuclear Weapons. *International Security*, Vol. 18, No. 4, str. 74-102 a SAGAN, Scott D. (2001): *The Perils of Proliferation in South Asia*. Stanford, 19.7.2001, str. 5.

⁸⁷ HAGERTY, Devin T. (1995/96): str. 114.

⁸⁸ GELLER, Daniel S. (2003): Nuclear Weapons and the Indo-Pakistani Conflict: Global Implications of a Regional Power Cycle. *International Political Science Review*, Vol. 24, No. 1, str. 147.

⁸⁹ LADWIG III, Walter C. (2007/2008): str. 174.

situace, čímž zvyšuje riziko spuštění odvety na neexistující jaderný útok.⁹⁰ Jaderné arzenály Indie a Pákistánu se svou velikostí nemohou srovnávat s obrovskými počty obou studenoválečných soupeřů, což je činí více zranitelné. Spojené státy i Sovětský svaz držely své jaderné zbraně pod civilní kontrolou. Do jisté míry to je i případ Indie, nikoli však Pákistánu, kde jaderné zbraně plně spadají pod agendu vojenské složky státu.⁹¹ Konflikt mezi Indií a Pákistánem tedy nese stejná rizika jako sovětsko-americká konfrontace, ale postrádá některé stabilizační prvky jako vyspělý systém velení a řízení, zařízení pro včasné varování či schopnost odvetného úderu.⁹²

2. Definice (de)stabilizačního efektu jaderných zbraní

Pokud se zabýváme otázkou (de)stabilizačního efektu jaderných zbraní, je nezbytné vymezit, jak tuto (de)stabilizaci vnímáme. Lze ji nahlížet ze dvou úhlů pohledu: buď mají jaderné zbraně vliv na počet konfliktů, které vznikají a nebo jaderné zbraně ovlivňují míru eskalace již vzniklých konfliktů. Autoři zabývající se první možností přišli s dvojími závěry. Někteří se domnívají, že jaderné zbraně předešly další válce.⁹³ Jiní se naopak domnívají, že zařazení jaderných zbraní do arzenálů Indie a Pákistánu má negativní efekt na stabilitu v regionu, protože podněcuje vznik jednotlivých krizí. Paul Kapur tuto příčinnou souvislost vidí v kontextu krize v Kargilu v roce 1999 i pozdější krize v letech 2001/2002 po teroristickém útoku na indický parlament. Jaderné zbraně podle něj „usnadnily vznik obou krizí a hrály jen minimální roli v jeho řešení.“⁹⁴ Saira Khan přišla ve své studii s podobným závěrem. Rozdělila společnou historii dvou soupeřících států do zhruba patnáctiletých časových úseků a pozorovala, ke kolika krizím v nich došlo. V prvních třech obdobích identifikovala celkem sedm krizí, které podle ní měly sestupnou tendenci v početním rozložení. V prvním období v letech 1947-1962 se odehrály čtyři, ve druhém 1963-1978 tři a v posledním období před nuklearizací regionu žádná. Od roku 1987 do bombajských teroristických útoků

⁹⁰ GANGULY, Sumit, BIRINGER, Kent L. (2001): str. 915.

⁹¹ SAGAN, Scott D. (2001): str. 4.

⁹² BLUTH, Christoph (2010): India and Pakistan: A Case of Asymmetric Nuclear Deterrence. *The Korea Journal of Defense Analysis*, Vol. 22, No. 3, str. 393.

⁹³ Jedná se zejména o autory, kteří Kargil nepopisují jako válku, ale právě jako jednu z dílčích krizí. Viz GANGULY, Sumit (2008): Nuclear Stability in South Asia nebo GELLER, Daniel S. (2003): str. 140.

⁹⁴ KAPUR, Paul (2008): str. 80.

v roce 2008 se krizí odehrálo již pět. Na základě tohoto empirického pozorování tedy Saira Khan přišla se závěrem, že zkušenost z pro Pákistán zničující války z roku 1971, která odradila Pákistán od vyvolávání dalších krizí, byla díky jaderným zbraním zapomenuta.⁹⁵

Jak již bylo řečeno na začátku, důvody vzniku jednotlivých krizí v přetrvávajícím indicko-pákistánském konfliktu se snaží vysvětlit mnozí autoři ve svých studiích. Jaderné zbraně patří bez sebemenších pochyb mezi faktory, které vznik krizí ovlivňují. Účelem této práce však není zabývat se tímto široce pokrytým tématem. Proto se bude následující část věnovat výhradně efektu jaderných zbraní na již vzniklé krize a jejich eskalaci, tedy bez ohledu na příčinu, která k nim vedla. Rovina vzniku krizí samozřejmě nemůže být vynechána v kontextu témat jako je odstrašení, které se vzniku konfliktu týká, či stability/instability paradoxu, který právě o vzniku menších konfliktů pojednává. Hlavní důraz ale bude kladen na eskalační potenciál krizí v nukleárním prostředí.

3. Rozdílné názory na odstrašující potenciál jaderných zbraní

Proliferační optimisté se v první řadě domnívají, že jaderné zbraně díky svému obrovsky ničivému potenciálu odstrašují státy, aby mezi sebou vedly konflikty, které by mohly vyprovokovat jaderný střet. Na základě tohoto předpokladu jsou soupeři, kteří vlastní jaderné zbraně, opatrnější a obezřetnější a nepouštějí se do válek. Pokud již nějaký konflikt vypukne, mají za to, že jaderné zbraně zabrání stupňování násilí, kvůli obavě z jaderné války. Některé tyto prvky se skutečně dají vyzpozorovat i v konfliktu Indie a Pákistánu. Sami lídři obou států věří, že jaderné odstrašení proti jejich soupeři existuje, funguje a je stabilní.⁹⁶ Pákistánští představitelé začali mluvit o jaderném odstrašení již v roce 1987 a věřili, že jaderné zbraně sníží nebezpečí vzniku pro Pákistán nebezpečného konvenčního konfliktu.⁹⁷ Dřívější armádní velitel generál K. Sundarji souhlasí a dodává, že „šance na konvenční válku mezi Indií a Pákistánem

⁹⁵ KHAN, Saira (2005): Nuclear Weapons and the Prolongation of the India-Pakistan Rivalry. In: PAUL, T.V. (ed.): *The India-Pakistan Conflict: An Enduring Rivalry*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 156-177.

⁹⁶ BASRUR, Rajesh M. (2006): str. 22.

⁹⁷ DOERNER, William R. (1987): Knocking at the Nuclear Door. *Time*, March 30.

se výrazně snížily.“ Domnívá se, že války, které od roku 1947 byly vedeny, by se pravděpodobně nestaly za přítomnosti jaderných zbraní v obou arzenálech.⁹⁸ Také při krizích v roce 1999 a 2001/2002 Indové i Pákistánci věří, že jejich jaderné síly odstrašily protivníka. Indové se domnívají, že se jim díky jaderným zbraním podařilo donutit Pákistán stáhnout své zbývající jednotky ze sporného území, Pákistánci si naopak myslí, že prokázáním svého odhodlání použít nejen konvenční, ale i případně nukleární odpověď, odstrašili Indii od rozšíření konfliktu na širší území.⁹⁹

Pokud se podíváme na otázku odstrašení z akademického hlediska, najdeme názory, že odstrašení funguje, na základě empirických pozorování jednotlivých krizí. Devin T. Hagerty pojmenoval dvě možné perspektivy chápání vlivu jaderných zbraní na konflikt „logikou neproliferace“ a „logikou jaderného odstrašení“. Podle něj jaderné odstrašení při krizi v roce 1990 existovalo. Dokazuje to nefunkčností „logiky neproliferace“, jejíž hlavní předpoklad je víra, že nové jaderné státy budou mít sklony k preemptivní jaderné eskalaci¹⁰⁰. Nicméně válka nepropukla, přestože téměř každý element tohoto předpokladu byl na místě – jednalo se o vážný politický konflikt mezi dvěma státy s nejasnou úrovní jaderného programu, boje o Kašmír se přímo týkaly *raison d'être* každého ze států, oba státy měly slabé politické vedení a jaderná technická sofistikovanost byla limitovaná. Důvodem zdrženlivosti byly podle Hagertyho právě nejasnosti zahalující jaderné programy obou států. Podle něj neexistuje možnost, že by plánovači útoku mohli mít jistotu, že jejich úder bude úspěšný. Protože tedy neexistuje záruka, že nedojde k odvetnému útoku z přeživších sil protivníka, státy jsou odstrašeny i teprve vznikajícím jaderným programem.¹⁰¹

Indičtí pro-jaderní strategičtí analytici věří, že jaderné zbraně zredukovaly riziko jaderné války a že určitá opatrnost minimálně ze strany Indie je zřejmá již u krize v roce 1990. Pro srovnání uvádějí příklad války z roku 1965, kdy Indie odpověděla rozhodným útokem na pákistánské provokace. Tenkrát Indie rozjela

⁹⁸ CHARI, P. R., CHEEMA, Pervaiz Iqbal, COHEN, Stephen Philip (2003): str. 125.

⁹⁹ LAVOY, Peter R. (2003): *Managing South Asia's Nuclear Rivalry: New Policy Challenges for the United States. The Nonproliferation Review*, Vol. 10, No. 3, str. 91.

¹⁰⁰ HAGERTY, Devin T. (1995/96): str. 82.

¹⁰¹ *Ibid.*, str. 110-112.

válku s plným nasazením, aby porazila pákistánské infiltrátory. Na rozdíl od toho Indie v roce 1990 kvůli podobným provokacím nepřekročila se svou armádou kontrolní linii a nezaútočila tak na část Kašmíru pod pákistánskou kontrolou.¹⁰² Empirické pozorování chování Indii při krizi v Kargilu v roce 1999 přináší podobné srovnání s rokem 1965. Indická armáda dostávala instrukce, aby udržovala konflikt limitovaný. Tato vědomá strategie udržování limitovaného rozsahu demonstruje význam pákistánských jaderných zbraní a jejich odstrašení indického silnějšího útoku.¹⁰³

Podle některých autorů neexistuje přímé příčinné propojení mezi nárůstem počtu krizí a získáním jaderných zbraní, které je často zmiňováno pesimisty. Krize podle nich způsobil konec studené války, který uvolnil vojenské prostředky pro vedení osvobozenického boje v Kašmíru. Nejviditelnějším důkazem pro fungující odstrašení pro ně zůstává indická zdrženlivost v útocích proti Pákistánu, které jsou ve velkém kontrastu s historickou zkušeností především z roku 1965.¹⁰⁴

I když se zdá, že se většina autorů shodne na tom, že jaderné zbraně odstrašováním zabraňují vzniku vážnějších krizí, existují i opačné názory mluvící o nestabilním odstrašení, „pokud vůbec nějaké existuje“ a o riziku další konvenční války.¹⁰⁵ Rozdíly názorů se dají vyzozorovat nejen napříč zástupci teoretických proudů, ale dokonce v dílech jednotlivých autorů. To se děje především pokud se autoři, jako například v tomto díle často citovaný Peter R. Lavoy, věnují této tématice již dvě dekády a vidí posuny ve vývoji. Dalším limitujícím faktorem je skutečnost, že autoři většinou sledují jednotlivé krize a málokdy se vyjadřují k problematice jaderných zbraní v jihovýchodní Asii jako k celku.

¹⁰² SUBRAHMANYAM, K. (1993): Capping, Managing, or Eliminating Nuclear Weapons? In: BAJPAI, Kanti P., COHEN, Stephen P. (eds.): *South Asia After the Cold War*. Boulder: Westview, str. 184. Citováno v CHARI, P. R., CHEEMA, Pervaiz Iqbal, COHEN, Stephen Philip (2003): str. 125.

¹⁰³ GANGULY, Sumit (2008): *War, Nuclear Weapons, and Crisis Stability in South Asia*, str. 178.

¹⁰⁴ GANGULY, Sumit (2008): *Nuclear Stability in South Asia*, str. 65-68.

¹⁰⁵ LAVOY, Peter R. (1999): The Costs of Nuclear Weapons in South Asia. *USIA Electronic Journals* (U.S. Foreign Policy Agenda), Vol. 4, No. 2, str. 33.

Problematickou částí efektivního jaderného odstrašení nicméně bezesporu zůstává jeho důvěryhodnost. Je zřejmé, že důvěryhodnost rozhodného odvetného útoku není žádnou stranou zpochybňována, co se týká přímého jaderného útoku na protivníkovu území. Problém ale přichází s důvěryhodností odstrašení limitovaných vojenských výpadů¹⁰⁶ a to především ve chvíli, kdy si ani jedna ze stran není jistá jadernými kapacitami a odhodláním té druhé.

4. Eskalační potenciál krizí v konfliktu Indie a Pákistánu

Co se týká eskalačního potenciálu krizí, existují různé názory, jaký efekt jaderné zbraně mají. Jeden názorový proud říká, že jaderné zbraně zabrání větší válce, protože státy se díky nim zdrží tvrdších odpovědí na jednotlivé provokace. Tato logika se opírá o pozorování, že oba státy prokázaly v konfrontacích od testů v roce 1998 významnou zdrženlivost. Indie jak v roce 1999 při konfliktu v Kargilu, tak v letech 2001/2002 na úkor sama sebe nepřekročila kontrolní linii, aby mohla efektivněji zasáhnout proti Pákistánu.¹⁰⁷

Na druhé straně zaznívají názory, že jaderné zbraně nejen že nemají významný zmírňující účinek na eskalaci krizí,¹⁰⁸ ale že riziko eskalace do nukleární roviny původně limitovaného konfliktu je v jihovýchodní Asii naopak větší kvůli geografické blízkosti obou států, neschopnosti Pákistánu kontrolovat džihádisty na svém území, rozporuplným systémům velení a řízení a v chybějícím potenciálu úspěšného odvetného jaderného útoku.¹⁰⁹ Limitovaný konflikt pravděpodobně nevyprovokuje přímo jadernou válku, nicméně se může vyšplhat k totální konvenční válce, která již má velký potenciál k jaderné eskalaci.¹¹⁰ Jaderné zbraně mají destabilizační důsledky v podobě asymetrické války, kterou na jedné straně umožňují

¹⁰⁶ LAVOY, Peter R. (2003): str. 90.

¹⁰⁷ BASRUR, Rajesh M. (2003): Nuclear India at the Crossroads. *Arms Control Today*, Vol. 33, No. 7, str. 7-11. Citováno v BASRUR, Rajesh M. (2006): str. 18.

¹⁰⁸ PAUL, T.V. (1995): Nuclear Taboo and War Initiation in Regional Conflicts. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 39, No. 4, str. 698.

¹⁰⁹ TARAPORE, Arzan (2005): Holocaust or Hollow Victory: Limited War in Nuclear South Asia. New Delhi: Institute of Peace and Conflict Studies, *IPCS Research Papers*.

¹¹⁰ KAPUR, Paul (2005): str. 129.

vést Pákistánu, který provokuje Indii.¹¹¹ Na takové jednání Indie může odpovědět masivní silou, což by mohlo vést k eskalaci.¹¹²

Další autoři rozvádějí tuto myšlenku ještě dále, když říkají, že eskalační proces z nevýznamné krize mezi dvěma jadernými státy Indií a Pákistánem kvůli těmto neustálým provokacím, které se pohybují na škále mezi slovními diplomatickými výpady až rozestavením jednotek do bojových pozic, může jednoduše vytvořit jadernou výměnu.¹¹³ Podporuje to empirické pozorování krizí mezi lety 1987 a 1999, že každá následující krize eskalovala do vyšších rovin pomyslného žebříčku, než ta předchozí.¹¹⁴ Na toto časové vymezení navazuje závěr analýzy dalšího autora, že jaderná proliferace destabilizovala jihovýchodní Asii od roku 1998, kdy proběhly jaderné testy, protože jaderné zbraně inspirují posuny ve strategiích obou rivalů, kdy Pákistán se uchyluje k agresivnějším provokacím, na které Indie odpovídá výraznými změnami ve své vojenské konvenční doktríně. Tyto strategické změny v budoucnosti mohou ulehčit propuknutí a rychlou eskalaci regionálních krizí.¹¹⁵

5. Nebezpečí preemtivního zásahu

Výše bylo pojednáváno o otázce bezpečného odstrašení v případě, že státy nemají dostatek informací o protivníkově arzenálu, protože si netroufnou zaútočit pro případ mylného zvážení situace. V angličtině lze najít pojem „opaque proliferants“ pro tyto nové jaderné státy. Mnozí autoři však s touto ideou zásadně nesouhlasí a naopak poukazují na výrazné nebezpečí, které z nedostatku informovanosti, a tudíž obav, plyne. Národní lídři tak mohou mylně podceňovat vůli či schopnosti oponenta vést odvetný útok či se v opačném případě uchýlit

¹¹¹ O asymetrii a stability/instability paradoxu více níže v příslušných částech.

¹¹² KAPUR, Paul (2007): *Dangerous Deterrent: Nuclear Weapons Proliferation and Conflict in South Asia*. Palo Alto: Stanford University Press, citováno v GANGULY, Sumit (2008): *War, Nuclear Weapons, and Crisis Stability in South Asia*, str. 173.

¹¹³ GELLER, Daniel S. (2003): str. 140.

¹¹⁴ LENG, R.J. (2000): *Bargaining and Learning in Recurring Crises: The Soviet-American, Egyptian-Israeli, and Indo-Pakistani Rivalries*. Ann Arbor: University of Michigan Press, str. 256-257.

¹¹⁵ KAPUR, Paul (2008): str. 71, 92.

k preemptivnímu zákroku.¹¹⁶ Daniel Geller identifikoval tři možné scénáře, kdy by mohlo dojít k jaderné válce: zaprvé eskalace konvenčního útoku pokud se jedna ze stran bude obávat prohry; druhou možností je krize vyvolaná preempcí v případě, že se jeden stát bude natolik obávat útoku, že raději preemptivně zaútočí, aby ochránil vlastní jaderný arzenál. Třetím scénářem by mohla být preventivní válka v očekávání neodvratné krize v blízké budoucnosti.¹¹⁷ Ráda bych se zastavila u druhého bodu, tedy možnosti preemptivního útoku. Malé jaderné arzenály vnášejí problematiku zranitelnosti v případě oponentova útoku, čímž tudíž mohou dávat určitý stimul k potenciálnímu preemptivnímu útoku a oslabovat odstrašení.¹¹⁸ To se týká především Pákistánu, který dává velký důraz na své jaderné síly, které jediné podle něj můžou odstrašit masivní indický konvenční útok. Tím pádem je pro Pákistán klíčové zachování jaderného arzenálu za všech okolností. Jejich ohrožení by mohlo Pákistán dovést ke spuštění jaderného útoku, i když by ostatní strategické síly byly ještě nedotknuté a stále schopné protiútoků na Indii.¹¹⁹

Robert Jervis ve své analýze odkazuje k názoru, že všechny krize v jihovýchodní Asii byly ve skutečnosti o jaderných zbraních, i když tyto nebyly nikdy použity. Na situaci se dívá optimisticky, když vyjmenovává důvody, proč by k jadernému útoku nemělo dojít. Domnívá se, že jakákoli jaderná válka může pravděpodobně vzejít pouze z pákistánské iniciativy, která je nicméně nesmyslná, protože Pákistán si uvědomuje, že by jadernou výměnu nepřežil. V případě Indie však připouští, že by právě jedině preemptivní či preventivní útok dával smysl, a to pouze v krajním případě, vzhledem k indické politice nepoužití jaderných zbraní jako první a také potřeby funkčního a nepoužitého jaderného arzenálu pro odstrašení Číny.¹²⁰

¹¹⁶ FETTER, Steve, HAGERTY, Devin T. (1996): str. 180.

¹¹⁷ GELLER, Daniel S. (2003): str. 143-144.

¹¹⁸ GLASER, C.L., KAUFMANN, C. (1998/1999): Correspondence: Taking Offense at Offense-Defense Theory. *International Security*, Vol. 23, No. 3, str. 205.

¹¹⁹ LAVOY, Peter R., SMITH, Stephen A. (2003): The Risk of Inadvertent Nuclear Use Between India and Pakistan. Center for Contemporary Conflict: *Strategic Insight*, February 3.

¹²⁰ JERVIS, Robert (2009): str. 388.

Pravděpodobnost preventivního či preemptivního útoku tak bude v budoucnu ovlivněna kombinací percepce protivnickových úmyslů, odhadů jeho budoucích ofensivních a defenzivních kapacit a odhadů zranitelnosti jeho současného jaderného arzenálu.¹²¹

6. Organizační složky – kontrola nad jaderným arzenálem

Otázka přežití jaderných arzenálů a preemptivních útoků nás přenáší k významnému teoretickému přístupu, který zkoumá i ve spojitosti s jadernými zbraněmi fungování organizace státu a jehož hlavním představitelem je Scott Sagan. Zdůrazňuje význam slabých stránek organizační struktury, která může vést až k selhání odstrašení kvůli špatné kontrole a ochraně jaderného arzenálu před jiným státem či teroristy a neúmyslnému použití jaderných zbraní.¹²² Ovšem i další autoři se shodují, že možný scénář začátku jaderné výměny v jihovýchodní Asii by se mohl týkat nějakého technického selhání, nehody, slabého systému velení a řízení či ukvapeného rozhodnutí vojenských velitelů, které by vedly k neplánovanému vypálení, a slabé kontroly, která by mohla zapříčinit, že jaderné zbraně padnou do rukou teroristů.¹²³

Strach z odvetného útoku představuje klíčovou součást úspěšného odstrašení. Předpokladem k uvěřitelnému a proveditelnému odvetnému útoku je rozmístění a uložení jaderných zbraní tak, aby mohly přežít případný první protivnickův útok. I když je taková ochrana naprosto klíčová pro národní bezpečnost, organizační teoretici namítají, že vojenské organizační složky mohou navzdory tomu přistoupit na jiný model, ať už kvůli svým návykům prosazovat spíše ofenzivní operace či držení se starých zkušeností z doby, kdy druhá strana ještě neměla dostatečné prostředky ohrozit rozmístěné jaderné zbraně. Sagan poukazuje na mnohé organizační chyby na straně Indie i Pákistánu, které protivníkovi prozrazují umístění jaderných zbraní a činí je tak více zranitelnými.¹²⁴

¹²¹ SAGAN, Scott D. (2001): str. 16-17.

¹²² Ibid.

¹²³ JERVIS, Robert (2009): str. 389 a GANGULY, Sumit, BIRINGER, Kent L. (2001): str. 910.

¹²⁴ SAGAN, Scott D. (2001): str. 20-22.

Analýza doktrín a systémů velení a řízení indických a pákistánských jaderných arzenálů se v akademické literatuře opírá především o západní či přímo americkou zkušenost, která zdůrazňuje důležitost civilní kontroly nad vojenskou složkou. Tento fenomén nicméně není tak obvyklý u nových jaderných mocností. Rozdílnost můžeme zkoumat pomocí konceptu delegativního a asertivního přístupu a konceptu pozitivní a negativní kontroly jaderných zbraní. Asertivní přístup klade důraz na civilní kontrolu a schopnost politického lídra země přímo zasáhnout do vojenské operace, ve které hrozí jejich použití. Delegativní přístup dává větší zodpovědnost do rukou vojenského velení. Armáda upřednostňuje druhý přístup, protože asertivní jednání politiků může ohrozit vojenské plány a jejich účinnost. Aby delegativní přístup bezpečně fungoval, vyžaduje vysoký stupeň profesionality a především vojenské podřízenosti politickým rozhodnutím. Koncept pozitivní a negativní kontroly je jakýsi kompromis mezi dvěma extrémů: jaderné zbraně a doktrína musí *vždy* fungovat, když je političtí lídři potřebují a zároveň nesmí být *nikdy* uvedeny do provozu, když lídři neautorizovali jejich použití.¹²⁵ První požadavek vyžaduje vysoký stupeň možnosti přežití a připravenosti pro útok, pro splnění druhého požadavku je naopak potřebné držet jaderné zbraně pokud možno v rozebrané podobě pro minimalizaci nebezpečí neautorizovaného použití. To ale dělá jejich rychlé použití nemožné, čímž odporuje prvnímu požadavku. Indie se svým způsobem podobá nastavení vztahů mezi civilní a vojenskou kontrolou jaderných zbraní Spojeným státům či Sovětskému svazu, kde vojenské složky měly jen velmi malou přímou kontrolu nad přístupem k jaderným zbraním.¹²⁶ Situace s Pákistánem ovšem vypadá jinak: procedury velení a kontroly nad jadernými zbraněmi jsou delegativní s významným tíhnutím ke konceptu „vždy připraveny“. Pákistán vytvořil v roce 2000 National Command Authority, která prokazuje pokračující výrazný vliv armády na pákistánský jaderný program.¹²⁷ I když oficiální doktrína vypadá celkem mírně, když zahrnuje zmínky o pečlivé kontrole nad jadernými zbraněmi a jejich použití připouští pouze v případě,

¹²⁵ FEAVER, Peter Douglas (1992): *Guarging the Guardians: Civilian Control of Nuclear Weapons in the U.S.* Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, str. 12, citováno v HOYT, Timothy D. (2001): str. 958.

¹²⁶ SAGAN, Scott D. (2001): str. 4.

¹²⁷ LAVOY, Peter R. (2007): *Pakistan's Nuclear Posture: Security and Survivability.* Nonproliferation Policy Education Center: *NPEC Working Papers*, January 21, str. 12.

že by se samotná existence státu ocitla v nebezpečí. Taková doktrína by mohla být vnímána jako dostačující pro stabilizaci situace pouze pokud by Pákistán byl pasivní aktér, který je zaměřený především na udržení regionálního statutu-quo.¹²⁸ To ale pro Pákistán, který se neustále zapojuje do iredentistického boje o Kašmír, neplatí.¹²⁹ Pozici Pákistánu jako neustálého vyzyvatele se věnuje následující část.

7. Stability/instability paradox

Jedním z klíčových problémů jihovýchodní Asie je přetrvávající rivalita mezi Indií a Pákistánem o sporné území Kašmíru. Autoři zabývající se touto problematikou identifikovali vícero důvodů, především historických a geografických, proč konflikt trvá v podstatě od počátku vzniku dvou samostatných států. Přestože Indie je v mnoha rovinách srovnání jednoznačně silnější stát, u kterého by se dala předpokládat schopnost prosadit si svou vůli nad slabším oponentem, její převaha je na lokální úrovni zmírňovaná několika důležitými faktory: složitým geografickým terénem Kašmíru, pákistánskými asymetrickými strategiemi a taktikami, vlivem silných mocností (Spojených států a Číny) a rozhodně také právě jadernými zbraněmi v rukou Pákistánu, které pro Pákistán představují ekvalizér, který na strategické rovině vyrovnává asymetrii indické převahy.¹³⁰ Hrozba, kterou jaderné zbraně představují, nezměnila přání Indie a Pákistánu vyhrávat krize, jen posílila jejich zájem vyhnout se válce.¹³¹ Neustálý vyzyvatel Pákistán, by se podle realismu měl přizpůsobit situaci a přestat, protože nemůže dosáhnout svého cíle kvůli své slabší pozici. Nicméně jaderné zbraně mu dávají alternativu, jak se nemuset smířit se statutem quo. Bez nich by Pákistán nemohl spouštět krize ohrožující Indii. V bezjaderném světě by infiltrace jako ta v Kargilu byly jen nepříjemností, se kterou by se Indie mohla celkem rychle vyrovnat v podobě útoku či hrozbě horizontální eskalace do dalších regionů. Protože takové odvety by byly relativně jednoduché díky indické konvenční převaze, nejen že by je Indie mohla bez problémů provádět, ale jen jejich hrozba by pravděpodobně stačila na přesvědčení Pákistánu, aby podobné

¹²⁸ HOYT, Timothy D. (2001): str. 957-958, 966.

¹²⁹ JERVIS, Robert (2009): str. 378.

¹³⁰ PAUL, T.V. (2006): str. 601.

¹³¹ LAVOY, Peter R. (2003): str. 91.

akce nespouštěl.¹³² Zdá se, že v tomto regionálním kontextu by fungoval koncept, který říká, že „převaha odstrašuje válku“: míru je dosaženo, když uspokojený stát získá silovou převahu, zatímco válka je pravděpodobnější, když se nespokojený iredentista přiblíží svým vojenským potenciálem a silou ke status-quo mocnosti.¹³³ Právě jaderné zbraně ale mají potenciál vyrovnat vztah mezi relativními silami obou rivalů, čímž dávají prostor či krytí agresivnějšímu prosazování ambic (především Pákistánu jako iredentisty) na nižších stupních intenzity. Pákistán své jaderné kapacity používá pro omezení či znemožnění indické konvenční odvety v případě konfliktů nižší intenzity.¹³⁴ V akademické literatuře se tento jev nazývá stability/instability paradoxem, který byl poprvé popsán již v roce 1954 B. H. Liddell Hartem pozorováním, „...že vodíková bomba snižuje pravděpodobnost totální války, zvyšuje možnost vypuknutí limitované války na základě lokální agrese.“¹³⁵ O desetiletí později byla tato myšlenka rozvinuta a pojmenována Glennem Snyderem.¹³⁶ Robert Jervis shrnuje, že „strategická stabilita dovoluje, jestli ne přímo vytváří, nestabilitu tím, že činí nižší intenzitu násilí relativně bezpečnou, protože eskalace za existence jaderných zbraní je příliš nebezpečná.“¹³⁷

Autoři se v literatuře přou, do jaké míry se dá předpokládat, že pákistánští stratégové měli stability/instability paradox na mysli při plánování operací jako té v Kargilu. Scott Sagan se domnívá, že si byli vědomi faktu, že stabilní jaderná rovnováha mezi Indií a Pákistánem povolovala více ofensivních akcí v Kašmíru bez potrestání. Zmiňuje nicméně, že více tomuto konceptu věřili vojenští velitelé než

¹³² JERVIS, Robert (2009): 382, 384.

¹³³ ORGANISKI, A.F.K. (1968): *World Politics*. 2nd edition, New York: Alfred A. Knopf, str. 364-366, citováno v PAUL, T.V. (2005): str. 16.

¹³⁴ HOYT, Timothy D. (2003): str. 131.

¹³⁵ HART, Liddell B.H. (1960): *Deterrent or Defense*. London: Stevens and Sons, str. 23, citováno v KREPON, Michael (2003): *The Stability-Instability Paradox, Misperception, and Escalation Control in South Asia*. Washington: The Henry L. Stimson Center, str. 2.

¹³⁶ SNYDER, Glenn (1964): The Balance of Power and the Balance of Terror. In: SEABURY, Paul (ed.): *The Balance of Power*. San Francisco: Chandler, str. 183-201, citováno v HOYT, Timothy D. (2003): str. 131.

¹³⁷ JERVIS, Robert (2009): 393.

politické vedení státu.¹³⁸ Proti se staví například Peter R. Lavoy, který se domnívá, že pákistánští stratégové nebyli motivováni kalkulací, že risk eskalace k jaderné válce by odstrašil Indii od protiútoků. Rozhodnutí překročit kontrolní linii bylo podle jeho analýzy formováno jinými faktory jako lokálním terénem, vojenskou rovnováhou v Kašmíru a domácími politicko-vojenskými vztahy.¹³⁹

Fenomén stability/instability paradoxu je v kontextu konfliktu mezi Indií a Pákistánem velmi zajímavým tématem. Odvolávají se na něj představitelé jak optimistických tak pesimistických názorů ohledně proliferace jaderných zbraní do regionu. Přesto se neshodnou na jediném znění: optimisté ho nahlížejí z logiky studené války, pesimisté však mají často za to, že stability/instability se sice v jihovýchodní Asii vyskytuje, nicméně v jiné formě.

Autoři se shodují, že stability/instability paradox je v jihovýchodní Asii přítomen, protože jaderné zbraně nepředěly všem formám války mezi dvěma jadernými státy. Neshodují se však v tom, čím přesně paradox způsobuje nestabilitu. Někteří autoři jako například Sumit Ganguly argumentují tím, že možnost limitovaného konfliktu eskalujícího až k jaderné výměně způsobuje regionální násilí – že strach z eskalace vytváří strategický prostor pro vedení menších limitovaných konfliktů. Jiní, v čele s Kennethem Waltzem, naopak tvrdí, že paradox umožňuje limitované střety díky chybějícímu eskalačnímu potenciálu.¹⁴⁰ Robert Jervis upozorňuje, že zde funguje jiná logika tohoto paradoxu než za studené války, která situaci spíše destabilizuje. Poukazuje na to, že Pákistán musel odstrašit Indii od eskalace na pomyslném žebříčku úrovně násilí v rámci hájení svých zájmů. V porovnání se studenoválečnými Spojenými státy se zdá situace Pákistánu mnohem náročnější: „Spojené státy potřebovaly odstrašit Sovětský svaz od využití své konvenční převahy v útoku. Pákistán nicméně potřebuje docílit toho, aby Indie nereagovala *defenzivně* na jeho snahy změnit status-quo [zvýrazněno v citovaném textu] To ovšem vyžadovalo, aby stability/instability paradox využil bezprecedentním

¹³⁸ SAGAN, Scott D. (2001): str. 14.

¹³⁹ LAVOY, Peter R. (2009): *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*, str. 11.

¹⁴⁰ KAPUR, Paul (2005): str. 131.

způsobem: situace musela být natolik stabilní, aby dovolila Pákistánu uspořádat vniknutí na indické území, ale ne tak stabilní aby dovolila Indii efektivně zasáhnout.“¹⁴¹ Otázkou samozřejmě zůstává, co přesně se snažil Pákistán svými jadernými zbraněmi odstrašit. Pravděpodobně počítal s tím, že Indie bude odstrašena od větší invaze na Pákistánské území. Nicméně je těžko uvěřitelné, že by se mohl někdo domnívat, že se Indii nepodaří získat zpět zabrané horské území.¹⁴²

Christoph Bluth přichází s jiným tvrzením, když si všímá ambivalence ve vysvětlení zvyšujícího se počtu jednotlivých krizí přes existenci jaderných zbraní na základě strategické stability. Domnívá se, že strategická stabilita existuje pouze za předpokladu, že oba státy mají schopnost odvetného útoku, který by byl natolik velký, aby mohl efektivně a uvěřitelně zasáhnout oponenta a tudíž odstrašit samotnou agresi, což ovšem není případ Indie a Pákistánu.¹⁴³ Na základě zpochybnění existence stability a s přihlédnutím k pákistánské podřazenosti co do velikosti konvenčního i jaderného arzenálu, přichází s vysvětlením, že Pákistán je hnán špatným pochopením své strategické situace, takzvanou strategickou kognitivní disonancí. Ta vychází z neotřesitelné představy Pákistánu, že může dosáhnout rovnocenné politické i vojenské úrovně s Indií, což je v naprostém rozporu se strategickou skutečností. Jaderné zbraně mají sloužit jako nástroj k dosažení tohoto neuskutečnitelného cíle.¹⁴⁴

Nejpropracovanější analýzu efektu stability/instability paradoxu přináší Paul Kapur. Také on vychází z hypotézy, že situace mezi Indií a Pákistánem se nedá srovnávat se studenou válkou. Studenoválečný stability/instability paradox byl založen na předpokladu, že možnost limitovaného konfliktu existuje díky tomu, že není pravděpodobné, že jaderné zbraně budou použité. Strategická stabilita a nepravděpodobnost eskalace tedy ohrožovaly taktickou stabilitu, protože snižovaly odstrašovací potenciál jaderných zbraní pro limitovaný konvenční konflikt. Paul

¹⁴¹ JERVIS, Robert (2009): 394-395.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ BLUTH, Christoph (2010): str. 387.

¹⁴⁴ Ibid., str. 401.

Kapur namítá, že není možné aplikovat studenoválečnou logiku stability/instability paradoxu na případ Indie a Pákistánu, protože klíčové strategické podmínky jsou v jihovýchodní Asii opačné. Pákistán, revizionistický stát, je na rozdíl od Sovětského svazu konvenčně slabší v porovnání s Indií. Nabízí se proto domněnka, že vysoce stabilní strategické prostředí, ve kterém by byla eskalace velmi nepravděpodobná, by podkopalo odstrašující efekt pákistánských jaderných zbraní, který Pákistán používá proti indické konvenční převaze. V takovém prostředí by Pákistán byl zranitelnější a neodvažoval by se pouštět do různých provokací, protože Indie by na ně mohla odpovědět sebevědomým konvenčním útokem, aniž by se musela obávat eskalace. Protože Indie je spokojená se statutem-quo, strategická stabilita by pravděpodobně nemotivovala Indii k agresi větší, než která by byla nutná k ukončení pákistánských provokací. V jihovýchodní Asii tedy neplatí, že stabilita na strategické úrovni dává prostor pro limitované konvenční násilí. Pákistán se může pouštět do agresí a zároveň odstrašit masivní indickou konvenční odvetu jen pokud zde existuje reálná hrozba eskalace k jadernému konfliktu. Na základě tohoto pozorování můžeme konstatovat, že nestabilita na strategické úrovni umožňuje limitovanou konvenční nestabilitu – tedy na úrovni taktické.¹⁴⁵

8. Irelevance efektu jaderných zbraní

Podobně jako u debaty o efektu jaderných zbraní na globální úrovni, i na regionální úrovni se profilují především názory proliferačních pesimistů a optimistů. Ať už tito autoři zastávají jakýkoli názor na jaderné zbraně v regionálním konfliktu, předpokládají, že hrají významnou, ne-li klíčovou roli, ve všech krizích nejpozději od roku 1990.¹⁴⁶ Najdou se ale také, podobně jako na globální úrovni, zastánci menšinového názoru že jaderné zbraně ve skutečnosti tak velkou roli nehrají – a pokud nějakou, tak rozhodně ne tu přispívající ke stabilitě regionu. Paul Kapur namítá, že ke stabilizaci regionu v jednotlivých krizích nepřispělo v první řadě odstrašování, ale především mezinárodní tlak. Pozoruje, že Indie nerozpoutala válku v letech 2001/2002 především kvůli americké diplomatické intervenci.¹⁴⁷ Také při

¹⁴⁵ KAPUR, Paul (2005): str. 139-143.

¹⁴⁶ Viz např. JERVIS, Robert (2009): 388.

¹⁴⁷ KAPUR, Paul (2008): str. 81.

krizi v roce 2008 jaderné zbraně neměli efekt na stabilizaci situace. Indie podle Kapura nebyla v první řadě odstrašená pákistánskými jadernými zbraněmi. Šlo o to, že Pákistán přestal jako spojenec USA po 11. září podporovat teroristické skupiny. Jednalo se tedy o efekt plynoucí z posunu v mezinárodním strategickém prostředí a také o význam, který Indie přikládala domácím prioritám: Indie se soustředila především na prosperitu a růst – více než na konflikt s Pákistánem.¹⁴⁸

Teroristické útoky z 11. září 2001 značně zkomplikovaly možnost Pákistánu pokračovat ve vedení asymetrické války proti Indii v podobě teroristických akcí či guerillové taktiky. Islámábád musel změnit svou strategii také proto, že tyto teroristické skupiny začaly ohrožovat i Pákistán samotný. Zároveň se postupně zlepšovaly vztahy světových mocností – Spojených států a Číny – s Indií, což také do jisté míry měnilo vnímání Pákistánu jako země, která doposavad většinu krizí vyvolávala ve snaze změnit status-quo a s vědomím, že USA i Čína stojí spíše na její straně. Na konci 90. let se navíc ekonomická situace stala celkem významnou proměnnou ovlivňující asymetrii mezi Indií a Pákistánem. Indický rychlý růst ostře kontrastoval s pákistánským propadem mezi tzv. „failing states“, čímž byla otřesena snaha pákistánských elit udržet geopolitickou paritu s Indií.¹⁴⁹

Přestože tyto měnící se okolnosti přinesly určité změny a do jisté míry pravděpodobně ovlivnily vznik i vývoj krizí, stále se jedná o pomalé změny spíše kontextu, ve kterém je konflikt mezi Indií a Pákistánem zasazen. Diplomatská intervence Spojených států však měla konkrétní dopady na běh jednotlivých krizí přinejmenším od roku 1990. Následující kapitola si klade za cíl tyto dopady na stabilizaci přetrvávajícího konfliktu mezi Indií a Pákistánem zanalyzovat.

¹⁴⁸ Ibid., str. 84-87.

¹⁴⁹ PAUL, T.V. (2006): str. 626-628.

IV. Role Spojených států na stabilizaci krizí

Jedna z možností, jak řešit přetrvávající konflikt mezi Indií a Pákistánem, je vyjednávání prostřednictvím třetí strany. V současné době se nabízejí především Spojené státy jako mediátor, vzhledem ke svým zájmům a globální moci. Se vzrůstající silou Číny se nicméně dá očekávat, že i ona se začne více zapojovat do řešení tohoto konfliktu přikláněním se na jednu či druhou stranu. Jednu z hlavních překážek pro úspěšné řešení krizí třetí stranou přináší Indie, která trvá na bilaterálním řešení konfliktu, jak bylo zdůrazněno a domluveno na konferencích s Pákistánem v Simle v roce 1972 a v Lahoru v roce 1999. Přesto se Spojené státy do několika posledních krizí aktivně zapojovaly. Cílem této kapitoly je zanalyzovat motivaci USA vstoupit do konfliktu, jejich roli při de-eskalaci a v neposlední řadě důsledky této mediaci.

Analytici konfliktu mezi Indií a Pákistánem se jednohlasně shodují, že Spojené státy hrály významnou roli při řešení jednotlivých krizí hrozících přerůst v jaderný konflikt. Na konci 80. let byly Spojené státy znepokojeny měnící se situací v jihovýchodní Asii: končily dvě velké přeshraniční operace – Pákistánem podporovaný boj mudžahedínů v Afghánistánu a indická operace na Srí Lance – které uvolňovaly prostředky i lidský potenciál pro případné vojenské řešení dlouho přetrvávajících sporů o Kašmír a další území. Indie v roce 1987 provedla obrovské vojenské cvičení Brasstacks jako ukázkou své síly a odhodlání. Navíc bylo zřejmé, že Pákistán intenzivně rozvíjí svůj jaderný program. V roce 1990 proto padlo ze strany Spojených států tímto vývojem odůvodněné podezření, že by se mohla rozhořet mnohem vážnější krize s potenciálním zapojením jaderných zbraní.¹⁵⁰ Od té doby lze jednoduše identifikovat americký zájem a snahu o de-eskalaci každé krize mezi Indií a Pákistánem. Cílem této kapitoly je identifikovat význam americké diplomatické intervence na řešení jednotlivých krizí a zhodnotit její dopad na stabilizaci konfliktu.

¹⁵⁰ CHARI, P. R., CHEEMA, Pervaiz Iqbal, COHEN, Stephen Philip (2003): str. 96.

1. Pivotalní odstrašování a s ním spojené problémy

Robert Jervis popsal v roce 1994 tzv. duální odstrašení (dual deterrence), podle kterého budou Spojené státy muset odstrašovat dva aktéry, kteří vedou konflikt proti sobě. Oproti studené válce totiž představují jedinou supervelmoc, o jejíž přízeň se mají znepřátelené strany ucházet. Jervis ale předpověděl problémy, jimž Spojené státy budou čelit v této pozici čelit: často je velmi těžké určit, kdo krizi započal a čím byl případně vyprovokován. Tato ambivalence mnohdy znemožňuje rozhodnout, kterého z aktérů je potřeba v dané chvíli odstrašit. Bezpečnostní záruky pro jednoho z aktérů velmi pravděpodobně zakonzervují status-quo, což v zemích třetího světa často komplikuje mírové vyřešení přetrvávajících sporů.¹⁵¹ Podobně Timothy W. Crawford popsal pivotalní odstrašení, které se snaží předejít válce tím, že vyvolá obou rivalech strach z přílišné ceny, kterou by obnášela přímá konfrontace. Aby byla třetí strana úspěšná, musí hrát roli tzv. pivota, který může ovlivnit výsledek jejich sporu skrze manipulaci se strachem i různými sliby. Pivot nicméně potřebuje zůstat flexibilní, a proto se bude pravděpodobně vyhýbat závazkům s jednou či druhou stranou, protože ty by narušily jeho pozici. Crawford se domnívá, že tato strategie je velice náročná pro udržení. Popisuje základní dilema za použití tří scénářů: zaprvé „Janus-Faced Foe“ scénář, podle kterého každý z protivníků bude odstrašen právě tehdy, pokud se domnívá, že se pivot připojí k jeho protivníkovi. Druhý, tzv. „fair-weather friend“ scénář, popisuje situaci, kdy každý z oponentů bude eskalovat krizi právě tehdy, když bude mít silné spojení s pivotem. Třetí scénář vyjadřuje situaci, kdy jeden z protivníků půjde do války, pokud je pivot neutrální, zatímco druhý nezačne konflikt bez jeho podpory. Tento scénář vyžaduje ambivalentní postavení s neustálým střídáním neutrality a podpory mezi dvěma protivníky.¹⁵² Role pivotalního odstrašovatele je proto velmi náročná a nestálá. Empirické pozorování vlivu Spojených států na konflikt mezi Indií a Pákistánem na jednu stranu ukazuje silný stabilizační efekt, na druhou stranu ale vykazuje i jeho odvrácenou stranu.

¹⁵¹ Esej z roku 1994, citováno v KIRK, Jason A. (2008): From “Tilt” to “Pivot“?: U.S. Intervention in India-Pakistan Nuclear Crises and Implications for Deterrence Theory. Paper presentation: *Indo-Pakistani Rivalry: Social Construction of Conflict*. 49th Annual Convention of the International Studies Association (ISA), San Francisco, str. 9.

¹⁵² CRAWFORD, Timothy W. (2003): *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace*. Ithaca: Cornell University Press, str. 5-9.

2. Historický vývoj vztahů USA k Indii a Pákistánu

Počátek studené války časově koresponduje s rozdělením indického subkontinentu, které dalo vzniknout dvěma samostatným státům: Indii a Pákistánu. Od padesátých let se rozdělení světa přeneslo i do jihovýchodní Asie, kde Pákistán začal být podporován Spojenými státy jako val proti rozpínajícímu se komunismu a naopak Indie sloužila Sovětskému svazu jako jemu nakloněná obrovská země třetího světa. Narušení tohoto trendu přišlo nejprve v 60. letech, kdy se Pákistán sblížoval s komunistickou s Čínou a poté ke konci 70. let, kdy Pákistán začal v odpovědi na indické jaderné testy vyvíjet svůj vlastní program. V obou případech nicméně došlo jen k omezení americké podpory Pákistánu, nikoli ke zlepšení vztahů USA s Indií. V roce 1979 získal Pákistán na důležitosti po sovětské invazi do Afghánistánu, což vydrželo až do konce studené války, kdy Spojené státy ztratily o tento region geopolitický zájem a začaly rozvíjet pouze ekonomické vztahy s Indií. Bod zlomu nastal po jaderných testech obou států, kdy Spojené státy zavedly sankce proti oběma. Nicméně již v roce 2000 americký prezident Clinton navštívil Indii, aby navázal nové vztahy s touto zemí. Po 11. září 2001 se Pákistán opět dostal do sféry zájmu USA v boji proti terorismu. To ovšem neohrozilo americké vztahy s Indií, které v roce 2006 vyústily v bilaterální jadernou smlouvu – celkem významný krok vzhledem k indickému statutu jaderné země, která získala své zbraně až po uzavření NPT smlouvy.¹⁵³

Výše popsaný konflikt mezi Indií a Pákistánem naznačuje, že se jeho základní politický podtext za posledních 60 let téměř nezměnil. Americký zájem v regionu a vztahy USA s oběma zeměmi se ale vyvíjely dost zásadně. Konec studené války přinesl změnu v regionálním strategickém kontextu, který proměnil základní nastavení vztahů USA s oběma rivaly, které víceméně platilo od počátku jejich konfliktu. Vývoj a testy jaderných zbraní sice vnesly do vztahů se Spojenými státy citelné napětí, oba rivalové si nicméně brzy uvědomili, že právě strach z jaderné eskalace vzbuzuje větší zájem USA a jejich aktivnější zapojení. Indie a Pákistán tak začaly jednat s předpokladem, že americký zájem zmírňovat krize „ve stínu jaderných

¹⁵³ KIRK, Jason A. (2008): str. 14-17.

zbraní“ vyústí v diplomatickou intervenci, která by mohla posílit pozici každého z nich.¹⁵⁴

3. Stabilizační efekt americké diplomatické intervence

Krise v roce 1990

První z krizí, ve kterých se Spojené státy aktivně angažovaly byla krize v roce 1990. Na rozdíl od předchozí Brasstacks krize se totiž přímo týkala sporů o Kašmír, bezpečnostní analytici ji hodnotili jako krizi s významnou jadernou dimenzí a byla první krizí v novém po studenovělečném strategickém prostředí, ve kterém Spojené státy představovaly jedinou světovou supervelmoc. Právě tento fakt umožnil Spojeným státům rozvinout pivotální diplomacii. Vzhledem k absenci zájmu Číny a Sovětského svazu zapojit se do problému, získaly USA jedinečný vliv na Indii a Pákistán soutěžící o jejich přízeň ve strachu nezůstat v izolaci.¹⁵⁵

Přestože skutečné jaderné kapacity obou států nebyly známé, v USA narůstala obava spolu s tím, jak se stupňovaly výroky jejich politických a vojenských lídrů. Nikdo si netroufl vyloučit možnost, že by spor mohl eskalovat. V reakci na slova indického premiéra V.P. Singha, že je Indie připravená eskalovat konflikt a je připravená odpovědět stejným způsobem na případné pákistánské rozmístění jaderných zbraní, došlo ke spuštění Gatesovy květnové mise.¹⁵⁶ Náměstek Bushova poradce pro národní bezpečnost Robert Gates navštívil obě země za účelem udržet krizi pod kontrolou. V Islámábádu pohrozil, že v každém scénáři vývoje konfrontace indických a pákistánských armád, který zkoušeli vojenští analytici v Pentagonu, dopadl Pákistán jako poražený. Dále zmínil, že Pákistán by v případě války s Indií neměl počítat s americkou podporou a že by měl okamžitě přestat podporovat teroristické akce v Kašmíru. V New Dillí Gates zdůraznil, že jakákoli indická provokace by vzhledem k vypjatosti situace mohla vést k nepředvídatelným a potenciálně

¹⁵⁴ GANGULY, Sumit, HAGERTY, Devin T. (2005): *Fearful Symmetry: India-Pakistan Crises in the Shadow of Nuclear Weapons*. Seattle: University of Washington Press.

¹⁵⁵ CRAWFORD, Timothy W. (2003): str. 171.

¹⁵⁶ CHARI, P. R., CHEEMA, Pervaiz Iqbal, COHEN, Stephen Philip (2003): 96-114.

nebezpečným důsledkům. Tento zárok významně přispěl k de-eskalaci krize, k níž došlo krátce poté.¹⁵⁷

Válka v Kargilu v roce 1999

Význam války v Kargilu v roce 1999 je samozřejmý: jednalo se o první konflikt od demonstrace jaderných schopností při nukleárních testech v roce 1998. Navíc došlo po 28 letech k eskalaci na úroveň války, což zároveň představovalo druhý ozbrojený konflikt v historii světa mezi dvěma deklarovanými jadernými státy. Obava mezinárodního společenství, že by konflikt mohl eskalovat k válce s plným nasazením a možným použitím jaderných zbraní, donutila Spojené státy k diplomatické intervenci, při které vyzvaly Pákistán, aby respektoval kontrolní linii a stáhl zpoza ní své jednotky, a zároveň tlačily na Indii, aby neotevřela další vojenskou frontu mimo Kargil. Pákistánský premiér Šaríf byl na červnové návštěvě Washingtonu zaskočen, že se Spojené státy postavily na stranu Indie. Prezident Clinton upozornil Šarífa, že je naprosto nepřijatelné rozmístění jaderných zbraní, kterým za jeho zády hrozil generál Mušarraf. Poprvé po padesáti letech tak došlo k otevřené a jasné americké podpoře Indie.¹⁵⁸ Takový vývoj naprosto neodpovídal pákistánským očekáváním: Pákistán spoléhal na zapojení třetí strany především z toho důvodu, že se domníval, že se jeho postavení v Kašmíru může zlepšit pouze touto cestou. Indie naopak byla tradičně proti a trvala na bilaterálních řešeních. V této krizi se nicméně indické náklonnost pro zapojení mediátora v podobě USA vyplatila, protože mezinárodní společenství uznalo její pozici poškozeného státu pákistánskou agresí.¹⁵⁹

Krize v letech 2001-2002

Krize, která vypukla po teroristických útocích na indický parlament v prosinci 2001, se odehrávala ve zcela novém strategickém kontextu. Vláda prezidenta Bushe mladšího považovala Pákistán za klíčového spojence při operaci „Trvalá

¹⁵⁷ GANGULY, Sumit (2008): Nuclear Stability in South Asia, str. 52.

¹⁵⁸ ROY-CHAUDHURY, Rahul (2004): The United States' role and influence on the India-Pakistan conflict. *India and Pakistan: Peace by Piece*, No. 2, Disarmament Forum. Dostupné z <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CDwQFjAB&url=http%3A%2F%2Funidir.org%2Fpdf%2Farticles%2Fpdf-art2117.pdf&ei=CxbOUNLKKIjFtAa67IHwDw&usg=AFQjCNGa1ysQIDFqePgf5ukfjBXSeWJxFQ&bvm=bv.1355325884,d.Yms> [2012-11-24], str. 33-34.

¹⁵⁹ KIRK, Jason A. (2008): str. 25-26.

svoboda“ proti režimu Tálibánu v Afghánistánu. Indie však 11. září vnímala jako příležitost pro přesvědčení světového a především amerického mínění, že pákistánská podpora militantů překračujících kontrolní linii do indické části Kašmíru se neslučuje s Bushovou globální válkou proti terorismu. Indie se začala také stávat státem nespokojeným se statutem-quo. Náhle byla připravená sama začít hrát hru s konceptem stability/instability ve snaze přetvořit pravidla ve svůj prospěch.¹⁶⁰ Přes Pákistánský debakl ve válce o Kašmír a četné sliby po ní, skupiny militantů stále proudily přes kontrolní linii. Během podzimu 2001 unesli pákistánští bojovníci indické civilní letadlo a napadli politické budovy v Džammu a Kašmíru. Po indické mobilizaci v reakci na prosincové teroristické útoky na indický parlament se na počátku roku 2002 začaly americké výzvědné služby obávat nebezpečí války. Po dalších teroristických útocích na indický vojenský tábor v Džammu v květnu 2002 vyslaly Spojené státy do regionu diplomatickou misi, které se podařilo tlakem na obě strany postupně de-eskalovat napětí.¹⁶¹ Bushova administrativa dostala své role pivota. Uspěla v naléhání na pákistánského prezidenta Mušarrafa, který slíbil, že jednou provždy zamezí proudění militantů přes kontrolní linii. Zároveň ale dokázala vyvinout tlak na Indii, kterou varovala nejen před možnou eskalací v následku její donucovací diplomacie, ale také před možným zhoršením vzkvétajících americko-indických diplomatických a ekonomických vztahů. Jako důkaz sloužilo varování a doporučení amerického ministerstva zahraničí, aby se veškerí američtí občané evakovali ze země. Americká administrativa správně pochopila, že indické výhrůžky a mobilizace probíhají přesně z důvodu, že si je Indie vědomá amerických zájmů v regionu i vlivu na Pákistán. Jako správný pivot ale Spojené státy tentokrát ukázaly Indii nekompromisní tvář, když jí daly jasně najevo, že stejný donucovací vliv můžou použít i na ni, pokud bude pokračovat ve své agresivní strategii. Ve výsledku tentokrát byly americkou diplomacií zasaženy spíše indické představy a hrdost – Pákistán si nekompromisní americký postoj okusil víc už v roce 1999.¹⁶²

¹⁶⁰ KREPON, Michael (2002): Last-Minute Diplomacy. *Outlook*, April 29, str. 24, citováno v KIRK, Jason A. (2008): str. 30.

¹⁶¹ ROY-CHAUDHURY, Rahul (2004): str. 35.

¹⁶² KIRK, Jason A. (2008): str. 31-35.

4. Zhodnocení amerických intervencí a možné implikace do budoucna

Spojené státy bezpochyby představovaly jeden z významných faktorů na stabilizaci a de-eskalaci krizí. Jejich intervence nicméně konflikt stabilizovala pouze krátkodobě. Objevují se názory, že diplomatické intervence podporují přetrvávající rivalitu a konflikt mezi Indií a Pákistánem.¹⁶³ Vědomí, že Spojené státy do konfliktu zasáhnou, ovlivňuje do jisté míry jednání obou států. Tento kalkul vytváří pro Pákistán strategický prostor, ve kterém může začínat menší krize.¹⁶⁴ Indie na druhou stranu odstupuje od přímé diplomacie s Pákistánem, protože počítá s americkou mediací.¹⁶⁵ Oba tyto důsledky jsou prokazatelně viditelné, pokud se ještě jednou podíváme na krize od roku 1990, do jejichž ukončení se Spojené státy aktivně zapojily.

Americká intervence v roce 1990 nastavila precedent, že Spojené státy, jako globální mocnost, přeruší eskalaci konfliktu, která by mohla vést k jaderné válce. Pákistán a později také Indie začaly s tímto předpokladem počítat ve svých plánech. Pochopily totiž, jak rétorika zahrnující hrozbu použití jaderných zbraní zaktivuje Spojené státy k diplomatickému řešení.¹⁶⁶ Pákistán se na to spoléhal v roce 1999, když vyprovokoval válku v Kargilu. I když se z dnešního pohledu zdá, že šlo o falešný optimismus či neschopnost pákistánských stratégů odhadnout situaci, Pákistán tehdy počítal s americkou intervencí a přitáhnutím světové pozornosti ke (v jeho očích) nespravedlivé situaci v Kašmíru.¹⁶⁷ Při konfliktu v roce 2002 se situace proměnila, když Indie, do té doby odmítající mediaci třetí strany, začala kalkulovat s americkou intervencí. Byla si vědoma, že si Spojené státy na počátku války proti terorismu nemůžou přát nic méně než válku Indie s Pákistánem. Jejich přítomnost v regionu byla Indií vyhodnocena jako efektivní zábrana proti eskalaci. Indie tak mohla prosadit

¹⁶³ Viz například PAUL, T.V. (2006): str. 627.

¹⁶⁴ BLUTH, Christoph (2010): str. 400.

¹⁶⁵ LAVOY, Peter R. (2009): Why Kargil Did Not Produce General War: The Crisis-Management Strategies of Pakistan, India, and the United States, str. 201.

¹⁶⁶ KIRK, Jason A. (2008): str. 22.

¹⁶⁷ Ibid., str. 25.

své zájmy v souladu se svou *compellence* strategií, aniž by se musela obávat velmi nepravděpodobné totální války.¹⁶⁸

Tato zjištění implikují významné negativum amerického stabilizačního potenciálu v jihovýchodní Asii: Indie a Pákistán se během posledních krizí nemusely spoléhat na diplomacii mezi sebou. Oba státy navíc získaly přesvědčení, že právě jejich strategie funguje.¹⁶⁹ Tyto regionální jaderné státy se začaly učit umění nátlakové diplomacie, které jim umožňuje americký zájem o stabilizaci potenciálně nukleárního konfliktu.¹⁷⁰ Je tedy možné, že s vědomím intervence třetí strany začínají oba státy krize s větší intenzitou a méně opatrně, než kdyby jim tato mediace nebyla poskytnuta. Prozatím Spojené státy své role pivota dostaly úspěšně. V současné době se ale začínají soustředit více na jiné domácí i zahraniční otázky. Je tedy otázkou, jak dlouho budou tuto roli ochotny hrát. Rostoucí sebevědomí Číny a potažmo i Ruska může kontext proměnit ještě více.

¹⁶⁸ Ibid., str. 31-32.

¹⁶⁹ LAVOY, Peter R. (2003): str. 91.

¹⁷⁰ KIRK, Jason A. (2008): str. 38.

Závěr

Konflikt mezi Indií a Pákistánem zůstává do dnešní doby stále nevyřešenou skutečností jihovýchodní Asie. Vzhledem k existenci jaderných zbraní v arsenálech obou zemí a jejich ochoty používat tuto skutečnost přinejmenším v rétorických hrozbách, zůstává tato rivalita tématem, kterým by se měl svět zabývat. V této diplomové práci jsem se pokusila o zhodnocení efektu jaderných zbraní na stabilizaci konfliktu a vytyčení dalších možných faktorů stabilizujících situaci s důrazem na roli Spojených států.

Při analýze nukleární debaty a snaze zodpovědět první výzkumnou otázku se potvrdil předpoklad, že některé klíčové předpoklady globální proliferační debaty neplatí v regionálním kontextu. Důvodem pro to jsou především rozdílné kontexty studenoválečného globálního sporu mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, z jehož zkušenosti globální debata vychází, a regionálního sporu mezi Indií a Pákistánem, kde hraje roli celá řada dalších faktorů. Nejen že Indie a Pákistán spolu bezprostředně sousedí a spor se točí kolem konkrétního území zasahujícího do teritoria obou rivalů, ale existuje zde taky třetí, silnější mocnost, která má dostatečný vliv a zájem do sporu diplomaticky vstupovat. Nastavení, které platí na regionální úrovni v jihovýchodní Asii, pak zapřičiňuje, že některé teorie, jako například stability/instability paradox, nefungují tak, jak globální debata předpokládá.

Na základě analýzy konkrétních efektů, které lze u jaderných zbraní v jihovýchodní Asii vypočítat, jsem dospěla k závěru, že nemají jednoznačný stabilizační charakter. Je pravda, že obava z možného použití jaderných zbraní zabránila při několika krizích Indii eskalovat násilí nebo rozšířit krizi horizontálně na další území. Na druhou stranu ale jaderné zbraně poskytly určitý prostor Pákistánu pro rozpoutávání drobných krizí. Nikdo z analytiků se primárně nedomnívá, že by z ničeho nic došlo k jaderné válce. Znepokojení ale přináší potenciál těchto drobných krizí eskalovat na úroveň války, která by mohla vést až k jaderné výměně. Neúspěšná snaha o aplikaci stability/instability paradoxu navíc ukazuje, že stabilita na strategické úrovni neexistuje. Pokud by byla přítomná, Pákistán by si podle tohoto

konceptu netroufl rozpoutat ani menší taktické krize, protože by ho Indie jednoduše porazila se svou konvenční převahou. Jaderné zbraně nicméně vnášejí do konfliktu jiný stabilizační prvek: intervenci třetí strany.

Při identifikaci faktorů, které také mohli přispívat ke stabilizaci a de-eskalaci krizí, se jako jeden z nejvýraznějších vyprofilovala role Spojených států. Analýza motivace Spojených států, jejich konkrétního jednání a důsledků přinesla zjištění, že Spojené státy hrály roli pivota, který balancuje mezi oběma rivaly tak, aby je zrazoval od vyvolávání krizí a jejich eskalování. Přestože se Spojené státy tohoto úkolu zhostily úspěšně, stabilizační charakter mělo toto jednání spíše jen krátkodobý. Vědomí Indie a Pákistánu, že Spojené státy se obávají jaderného konfliktu a jsou ochotné diplomaticky zasáhnout vede ke dvěma důsledkům: státy jsou si vědomy, že hrozba jaderné eskalace přitahuje pozornost světa a zahrávají si s tím. Vyvolávají tak krize s větší četností. Zadržuje Indie a Pákistán spoléhají na to, že Spojené státy vždy zasáhnou a krizi de-eskalují. Proto bez relevantních obav eskalují krize a nepracují na vytváření de-eskalačních mechanismů. Nabízí se proto otázka, jestli Spojené státy budou i do budoucna ochotny a schopny roli pivota efektivně hrát. Navíc ani jejich intervence není stoprocentně stabilizující a stále může dojít k nečekané eskalaci.

Vyhlídky do budoucna proto nejsou příliš pozitivní, i když se může zdát, že se momentálně nic neděje. Indie v posledních letech snižuje relativní konvenční vojenskou převahu nad Pákistánem, což ji může činit více závislou na jaderné rétorice a výhrůžkách. V situaci, kdy Pákistán odmítá odstoupit od politiky prvního použití jaderných zbraní (first-use policy), se jeví jako extrémně nebezpečný fakt, že má celou řadu potenciálně vznětlivých míst, které mají, s hrozbou použití jaderných zbraní v případě jejich ohrožení, omezit indické konvenční možnosti. Jeho nejasná nukleární doktrína je tak založena na záměrné zranitelnosti a nestabilitě.¹⁷¹ Nejasnosti také panují kolem toho, kde tato vznětlivá místa leží. Někteří akademici namítají, že vzhledem k tomu, že k jaderné výměně nedošlo, tzv. jaderný práh

¹⁷¹ HOYT, Timothy D. (2003): str. 137.

(nuclear threshold) leží mimo kontrolní linii a sporné území Kašmíru.¹⁷² Vzhledem k chybějící strategické hloubce Pákistánu se však může tento stát cítit existenciálně ohrožen i v případě relativně malého překročení kontrolní linie.¹⁷³

Vývoj poslední z větších krizí v roce 2002 navíc udělil Indii významnou lekci, díky níž se zdokonaluje ve schopnosti vést limitovanou konvenční válku v jaderném prostředí. Indie přijala v roce 2004 na základě neúspěchu z předešlé krize novou doktrínu, která je mnohem agresivnější a pravděpodobně efektivnější. Snižuje tak prostor pro mediaci třetí stranou a šanci, že by příští potenciální krize mohla být zvládnuta diplomatickou cestou.¹⁷⁴ Zároveň mnoho nenasvědčuje tomu, že by rozpoutání další krize bylo nepravděpodobné – vzhledem k tomu, že Indie i Pákistán začínají jednat v souladu s konceptem *compellence*. Pákistánské iredentistické cíle ho motivují k ofensivnímu jednání vůči Indii. Jak potvrzuje literatura strategických studií, strategie *compellence* je mnohem náročnější než pouhé odstrašování.¹⁷⁵ Nejvážnější argument přináší podle mého názoru zjištění Petera Lavoye. V rozhovorech s pákistánskými vojenskými vůdci se dozvěděl, že k plné operacionalizaci pákistánských jaderných zbraní došlo až po válce v Kargilu.¹⁷⁶ V kombinaci se závěry této práce, že se nesnižuje pravděpodobnost budoucí eskalace, se nabízí obava, jak může příští konflikt dosahující úrovně války, podobně jako Kargil, dopadnout ve chvíli, kdy jaderné zbraně dosáhly plné operacionalizace.

Z měnícího se kontextu konfliktu Indie s Pákistánem vyplývá, že jaderné zbraně neměly a nemají zásadní stabilizační efekt. Díky své síle a nebezpečnosti ovšem dokázaly do konfliktu zapojit Spojené státy, jejichž stabilizační efekt je zřejmý. Ani ten ovšem nemusí být stoprocentně úspěšný a do budoucna, vzhledem k měnícímu se světovému rozložení sil, není ani jistý.

¹⁷² Viz například LAVOY, Peter R. (2003): str. 90, nebo KAPUR, Paul (2007): str. 128, citováno v KIRK, Jason A. (2008): str. 26.

¹⁷³ JERVIS, Robert (2009): str. 389.

¹⁷⁴ LADWIG III, Walter C. (2007/2008): str. 167.

¹⁷⁵ BLUTH, Christoph (2010): str. 399.

¹⁷⁶ LAVOY, Peter R. (2009): str. 11.

Summary

The aim of the thesis was to assess the role of nuclear weapons in an enduring rivalry between India and Pakistan, reflect on other possible factors that might stabilize the conflict and analyse the impact of the US diplomatic intervention.

The attempt to use assumptions of the global nuclear proliferation debate to explain the effect of nuclear weapons in the conflict between India and Pakistan has shown that some of these assumptions are not applicable in a local conflict. Although the rivalry between India and Pakistan can be, due to the possession of nuclear weapons by both sides, considered as a global strategic issue, it comprises certain specific features, which cannot be found in the US – USSR bipolar rivalry during the Cold War. Some theoretical concepts, such as the stability/instability paradox, fail to explain the situation in South East Asian region on the grounds of this fact.

Comparably to the global proliferation debate, both proliferation optimists and pessimists defend their opinions regarding the nuclear weapons. Careful examination revealed that even though nuclear weapons probably deter a further escalation of the crises between India and Pakistan, they also create a strategic space for launching lower-scale violence. Nevertheless, it is not explicable by the stability/instability paradox, because if stability were present on strategic level, Pakistan would not have launched lower-scale violence fearing the Indian conventional superiority. Therefore, nuclear weapons do not stabilize the Indo-Pakistani conflict.

As anticipated in the hypothesis, other factors changed the strategic environment and possibly contributed to the stabilization of particular crises. One of the most important factors – the US diplomatic intervention – was analysed in the final part of the thesis. The US interest in the mediation of crises was mainly caused by the very existence of nuclear weapons in the region. Both India and Pakistan have been aware of it, thus it is possible to conclude that the stabilization effect of nuclear weapons lies in the ability of its possessors to make the third party involved.

Given the persistence of the conflict and no special will of any of the rivals to terminate it, future crises can be expected. Global changing environment, in which the United States do not necessarily have to play pivotal role anymore, can lead to their unwillingness to get involved in future Indo-Pakistani crises. In that case India and Pakistan would lose the important mediator, which might be critical given their inability to deescalate crises by themselves.

Bibliografie

BASRUR, Rajesh M. (2003): Nuclear India at the Crossroads. *Arms Control Today*, Vol. 33, No. 7, str. 7-11.

BASRUR, Rajesh M. (2006): *Minimum Deterrence and India Pakistan Nuclear Dialogue: Case Study on India*. Como: Landau Network-Centro Volta Publications (LNCV South Asia Security Project).

BLUTH, Christoph (2010): India and Pakistan: A Case of Asymmetric Nuclear Deterrence. *The Korea Journal of Defense Analysis*, Vol. 22, No. 3, str. 387-406.

CHARI, P. R., CHEEMA, Pervaiz Iqbal, COHEN, Stephen Philip (2003): *Perception, Politics and Security in South Asia: The compound crisis of 1990*. London and New York: RoutledgeCurzon.

CHEEMA, Zafar Iqbal (2000): Pakistan's Nuclear Use Doctrine and Command and Control. In: LAVOY, Peter R., SAGAN, Scott D., WIRTZ, James J. (eds): *Planning the Unthinkable: How New Powers Will Use Nuclear, Biological, and Chemical Weapons*. Ithaca: Cornell University Press, str. 158-181.

CRAWFORD, Timothy W. (2003): *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace*. Ithaca: Cornell University Press.

DOERNER, William R. (1987): Knocking at the Nuclear Door. *Time*, March 30.

FEAVER, Peter Douglas (1992): *Guarding the Guardians: Civilian Control of Nuclear Weapons in the U.S.* Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

FETTER, Steve, HAGERTY, Devin T. (1996): Correspondence: Nuclear Deterrence and the 1990 Indo-Pakistani Crisis. *International Security*, Vol. 21, No. 1, str. 176-185.

GANGULY, Sumit (2008): Nuclear Stability in South Asia. *International Security*, Vol. 33, No. 2, str. 45-70.

GANGULY, Sumit (2008): War, Nuclear Weapons, and Crisis Stability in South Asia. *Security Studies*, Vol. 17, No. 1, str. 164-184.

- GANGULY, Sumit, BIRINGER, Kent L. (2001): Nuclear Crisis Stability in South Asia. *Asian Survey*, Vol. 41, No. 6, str. 907-924.
- GANGULY, Sumit, HAGERTY, Devin T. (2005): *Fearful Symmetry: India-Pakistan Crises in the Shadow of Nuclear Weapons*. Seattle: University of Washington Press.
- GANGULY, Sumit, KRAIG, Michael R. (2005): The 2001-2002 Indo-Pakistani Crisis: Exposing the Limits of Coercive Diplomacy. *Security Studies*, Vol. 14, No. 2, str. 290-324.
- GELLER, Daniel S. (2003): Nuclear Weapons and the Indo-Pakistani Conflict: Global Implications of a Regional Power Cycle. *International Political Science Review*, Vol. 24, No. 1, str. 137-150.
- GLASER, C.L., KAUFMANN, C. (1998/1999): Correspondence: Taking Offense at Offense-Defense Theory. *International Security*, Vol. 23, No. 3, str. 179-206.
- Global Security: 2008 – Mumbai Attack. Dostupné z http://www.globalsecurity.org/military/world/war/indo-pak_2008.htm [2012-11-24].
- HAGERTY, Devin T. (1995/96): Nuclear Deterrence in South Asia: The 1990 Indo-Pakistani Crisis. *International Security*, Vol. 20, No. 3, str. 79-114.
- HART, Liddell B.H. (1960): *Deterrent or Defense*. London: Stevens and Sons.
- HOYT, Timothy D. (2001): Pakistani Nuclear Doctrine and the Danger of Strategic Myopia. *Asian Survey*, Vol. 41, No. 6, str. 956-977.
- HOYT, Timothy D. (2003): Politics, Proximity and Paranoia: The Evolution of Kashmir as a Nuclear Flashpoint. *India Review*, Vol. 2, No. 3, str. 117-144.
- JERVIS, Robert (2009): Kargil, Deterrence and International Relations Theory. In: Peter Lavoy (ed.): *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*. Cambridge (2009): Cambridge University Press, str. 377-397.
- JOHNSON, Robert (2005): *A Region in Turmoil: South Asian Conflicts Since 1947*. London: Reaktion Books.

KAPUR, Paul (2005): India and Pakistan's Unstable Peace: Why Nuclear South Asia Is Not Like Cold War Europe. *International Security*, Vol. 30, No. 2, str. 127-152.

KAPUR, Paul (2007): *Dangerous Deterrent: Nuclear Weapons Proliferation and Conflict in South Asia*. Palo Alto: Stanford University Press.

KAPUR, Paul (2008): Ten Years of Instability in a Nuclear South Asia. *International Security*, Vol. 33, No. 2, str. 71-94.

KHAN, Saira (2005): Nuclear Weapons and the Prolongation of the India-Pakistan Rivalry. In: PAUL, T.V. (ed.): *The India-Pakistan Conflict: An Enduring Rivalry*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 156-177.

KIRK, Jason A. (2008): From "Tilt" to "Pivot"?: U.S. Intervention in India-Pakistan Nuclear Crises and Implications for Deterrence Theory. Paper presentation: *Indo-Pakistani Rivalry: Social Construction of Conflict*. 49th Annual Convention of the International Studies Association (ISA), San Francisco.

KREPON, Michael (2002): Last-Minute Diplomacy. *Outlook*, April 29.

KREPON, Michael (2003): *The Stability-Instability Paradox, Misperception, and Escalation Control in South Asia*. Washington: The Henry L. Stimson Center.

KRIEGER, Zanvyl, ROTH, Ariel Ilan (2007): Nuclear Weapons in Neo-Realist Theory. *International Studies Review*, Vol. 9, No. 1, str. 369-384.

LADWIG III, Walter C. (2007/2008): A Cold Start for Hot Wars? The Indian Army's New Limited War Doctrine. *International Security*, Vol. 32, No. 3, str. 158-190.

LAVOY, Peter R. (1999): The Costs of Nuclear Weapons in South Asia. *USIA Electronic Journals* (U.S. Foreign Policy Agenda), Vol. 4, No. 2, str. 31-34.

LAVOY, Peter R. (2003): Managing South Asia's Nuclear Rivalry: New Policy Challenges for the United States. *The Nonproliferation Review*, Vol. 10, No. 3, str. 84-94.

LAVOY, Peter R. (2007): Pakistan's Nuclear Posture: Security and Survivability. Nonproliferation Policy Education Center: *NPEC Working Papers*, January 21.

- LAVOY, Peter R. (ed.) (2009): *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LAVOY, Peter R. (2009): Why Kargil Did Not Produce General War: The Crisis-Management Strategies of Pakistan, India, and the United States. In: LAVOY, Peter R. (ed.): *Asymmetric Warfare in South Asia: The Causes and Consequences of the Kargil Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LAVOY, Peter R., SMITH, Stephen A. (2003): The Risk of Inadvertent Nuclear Use Between India and Pakistan. Center for Contemporary Conflict: *Strategic Insight*, February 3. Dostupné z:
http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&cad=rja&ved=0CGAQFjAG&url=http%3A%2F%2Fhawk.ethz.ch%2Fserviceengine%2Ffiles%2FISN%2F34429%2Fchaptersection_singledocument%2F11af70a0-2419-4e8f-8567-f958ffa5c13f%2Fen%2F07_RiskInadvertentNuclearUse.pdf&ei=SBW5UManHOz14QSU4FY&usg=AFQjCNGnoPVR8cruY0vRgrXQQY7FKHtd4w [2012-11-29]
- LENG, R.J. (2000): *Bargaining and Learning in Recurring Crises: The Soviet-American, Egyptian-Israeli, and Indo-Pakistani Rivalries*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- MUELLER, John (1988): The Essential Irrelevance of Nuclear Weapons. *International Security*, Vol. 13, No. 2, str. 55-79.
- ORGANISKI, A.F.K. (1968): *World Politics*. 2nd edition, New York: Alfred A. Knopf.
- PAUL, T.V. (1994): *Asymmetric Conflicts: War Initiation by Weaker Powers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PAUL, T.V. (1995): Nuclear Taboo and War Initiation in Regional Conflicts. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 39, No. 4, str. 696-717.
- PAUL, T.V. (ed.) (2005): *The India-Pakistan Conflict: An Enduring Rivalry*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PAUL, T.V. (2006): Why has the India-Pakistan Rivalry Been So Enduring? Power Asymmetry and an Intractable Conflict. *Security Studies*, Vol. 15, No. 4, str. 600-630.

ROY-CHAUDHURY, Rahul (2004): The United States' role and influence on the India-Pakistan conflict. *India and Pakistan: Peace by Piece*, No. 2, Disarmament Forum.

Dostupné z

<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CDwQFjAB&url=http%3A%2F%2Funidir.org%2Fpdf%2Farticles%2Fpdf-art2117.pdf&ei=CxbOUNLKKijFtAa67IHwDw&usg=AFQjCNGa1ysQIDFqePgf5ukfjBXSeWJxFQ&bvm=bv.1355325884,d.Yms> [2012-11-24].

SAGAN, Scott D. (1994): The Perils of Proliferation: Organization Theory, Deterrence Theory, and the Spread of Nuclear Weapons. *International Security*, Vol. 18, No. 4, str. 66-107.

SAGAN, Scott D. (1996/1997): Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb. *International Security*, Vol. 21, No. 3, str. 54-86.

SAGAN, Scott D. (2001): *The Perils of Proliferation in South Asia*. Stanford, 19.7.2001.

Dostupné z

<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CD4QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.stanford.edu%2Fclass%2Fpolisci243b%2Freadings%2Fsagan.pdf&ei=E-6zUJjcEo6O4gT624DIDQ&usg=AFQjCNFs4KUs50EgGzoorNot9MyrIFCxxg&cad=rja> [2012-11-24].

SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2003): *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*. New York: Norton.

SAGAN, Scott D., WALTZ, Kenneth N. (2010): Is Nuclear Zero the Best Option? The Great Debate. *The National Interest*, September/October, str. 88-96.

SAWHNEY, Pravin, SOOD, V.K. (2003): *Operation Parakram: The War Unfinished*. New Delhi: Sage.

SHULTZ, George P. (1984): Preventing the Proliferation of Nuclear Weapons. *Department of State Bulletin*, Vol. 84, No. 2093, str. 17-21.

SNYDER, Glenn (1964): The Balance of Power and the Balance of Terror. In: SEABURY, Paul (ed.): *The Balance of Power*. San Francisco: Chandler.

SUBRAHMANYAM, K. (1993): Capping, Managing, or Eliminating Nuclear Weapons? In: BAJPAI, Kanti P., COHEN, Stephen P. (eds.): *South Asia After the Cold War*. Boulder: Westview.

TARAPORE, Arzan (2005): Holocaust or Hollow Victory: Limited War in Nuclear South Asia. New Delhi: Institute of Peace and Conflict Studies, *IPCS Research Papers*.

VASQUEZ, John A. (1996): Distinguishing Rivals that go to War From Those That Do Not. *International Studies Quarterly*, Vol. 40, No. 4, str. 531-558.

WALTZ, Kenneth N. (1990): Nuclear Myths and Political Reality. *American Political Science Review*, Vol. 84, No. 3, str. 731-745.

Projekt diplomové práce

Jméno:

Kamila Polášková

E-mail:

kamila.polaskova@seznam.cz

Akademický rok:

2010/2011

Předpokládaný termín dokončení:

Zimní semestr 2012/2013

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Vít Střítecký M.Phil.

Podpis vedoucího diplomové práce:

Název diplomové práce:

(De)stabilizační efekt jaderných zbraní na regionální úrovni – případ Indie a Pákistánu

Vymezení tématu:

Diplomová práce se bude zabývat otázkou stabilizačního efektu jaderných zbraní na regionální úrovni. Měla by prozkoumat, zda jaderné zbraně opravdu zabraňují eskalaci násilí. Tato otázka bude zkoumána na případě indo-pákistánského konfliktu.

Zdůvodnění výběru tématu a jeho významu:

Existují optimisté, kteří se domnívají, že proliferace jaderných zbraní přinesla, či do budoucna může přinést stabilitu do vztahů mezi státy. Takovým názorovým táborem jsou například neorealisté v čele s Kennethem Waltzem. Nicméně tento názor není jediný a do debaty o dopadu vlastnění jaderných zbraní zaznívají i naprosto opačné názory například Scotta Sagana či Johna Muellera, který se domnívá, že fakt, že nedošlo za Studené války k vypuknutí války skutečné, by neměl být připisován jaderným zbraním. Debata o stabilizačním efektu jaderných zbraní ovšem na globální úrovni nedává takový smysl jako na úrovni lokální. V této práci bych se proto ráda zaměřila na lokální úroveň, na které opět zaznívají velmi optimistické názory, že by proliferace jaderných zbraní mohla stabilizovat situaci například na Blízkém východě. Podle mého názoru je tento názor nebezpečný a otázka stabilizačního efektu jaderných zbraní by měla být šířeji prozkoumána. Jako případ bude v této diplomové práci sloužit indo-pákistánský konflikt, který během svého dekády trvajícího rozsahu eskaloval do nebezpečných rovin ať už v době, kdy Pákistán jaderné zbraně či ještě ne.

Výzkumné otázky a cíle práce:

Cílem práce je prozkoumat indo-pákistánský konflikt z hlediska stabilizačního efektu jaderných zbraní a pokusit se dokázat, že jaderné zbraně nemají v tomto regionu stabilizační efekt.

Hlavní výzkumná otázka: Omezilo vlastnictví jaderných zbraní Pákistánem eskalaci konfliktu mezi Indií a Pákistánem?

Předpokládaná metoda zpracování tématu:

1. Zvolení případů: Deset nejvýznamnějších krizí (N=10) v historii indo-pákistánského konfliktu jsem vybrala na základě rozdělení na webových stránkách globalsecurity.org. Jedná se o války v letech 1947 a 1965 o Kašmír a

v roce 1971 o nezávislost Bangladéše, vleklý spor o Siachen Glacier 1972-2003, krizi Brass Tacks v roce 1986, další krizi kvůli Kašmíru v roce 1990, konflikt Kargil v roce 1999, menší krizi v letech 2001-2002 po teroristických útocích v indickém parlamentu a napětí po teroristických útocích v Bombaji v roce 2008.

2. Operacionalizace:

2.1. Nezávislá proměnná je v tomto případě deklarované vlastnění jaderných zbraní Pákistánem. Jednotlivým krizím tedy přiřadím dichotomní (0, 1) hodnoty nezávislé proměnné, přičemž hodnotu 0 přiřadím krizím, které probíhaly v době, kdy Pákistán jaderné zbraně nevlastnil/nedeklaroval jejich vlastnictví a hodnotu 1 krizím, které se odehrály po roce 1987, kdy Pákistán tuto skutečnost deklaroval. Přestože to byla informace mylná a Pákistán fakticky otestoval jadernou zbraň až v roce 1998, měla tato nejistota ohledně jeho stavu určitý efekt.

2.2. Závislou proměnnou je v této práci míra eskalace konfliktu. Každý z deseti případů zanalyzuji a určím každému z nich kvantitativní hodnotu 1-14 podle Kahnova žebříčku eskalace násilí. Kahn ve své knize *Thinking about unthinkable*¹⁷⁷ stanovil žebříček pro eskalaci násilí se čtrnácti pomyslnými stupni, které pokrývají rozsah od tzv. subcrises disagreement až po totální válku všemi prostředky.

2.3. Krize, tedy jednotlivé případy, rozdělím do dvou skupin podle hodnoty jejich nezávislé proměnné. Ze skupiny s nezávislou proměnnou s hodnotou 0 vyberu případ (případy), který má nejvyšší hodnotu závislé proměnné a ze skupiny s nezávislou proměnnou s hodnotou 1 také vyberu případ s nejvyšší hodnotou. Nyní může nastat několik situací:

a) pokud je nejvyšší hodnota závislé proměnné ze skupiny s hodnotou nezávislé proměnné 1 vyšší než nejvyšší hodnota závislé proměnné ze skupiny s hodnotou nezávislé proměnné 0, znamená to, že konflikt eskaloval ještě více, což automaticky vyvrátí tvrzení neorealistickej teorie, že se konflikt stabilizuje.

¹⁷⁷ Kahn, H. (1962).

b) pokud je nejvyšší hodnota (nebo hodnoty) závislé proměnné ze skupiny s hodnotou nezávislé proměnné 1 stejná jako nejvyšší hodnota (hodnoty) závislé proměnné ze skupiny s hodnotou nezávislé proměnné 0, bude se identifikace eskalace konfliktu odvíjet od dynamiky v časové posloupnosti jednotlivých krizí, což vede ke dvěma variantám:

- pokud v časové souslednosti všechny krize s nejvyšší hodnotou závislé proměnné ze skupiny případů s nezávislou proměnnou 1 následovaly v časové posloupnosti bezprostředně po krizi (krizích) s nejvyšší hodnotou závislé proměnné ze skupiny případů s nezávislou proměnnou v hodnotě 0, tak to teorii o stabilizačním efektu nevyvrací, protože můžeme v tomto případě hovořit o stabilizaci či dokonce de-eskalaci konfliktu.
- pokud krize s nejvyšší hodnotou závislé proměnné ze skupiny případů s nezávislou proměnnou s hodnotou 1 nenásledovala(y) bezprostředně po krizi (krizích) s nejvyšší hodnotou závislé proměnné ze skupiny případů s hodnotou nezávislé proměnné 0, znamená to, že ačkoliv konflikt na určitou dobu de-eskaloval, vrátil se později na nejvyšší přítomnou hodnotu, což vyvrací teorii stabilizačního efektu jaderných zbraní.

c) pokud je nejvyšší hodnota (nebo hodnoty) závislé proměnné ze skupiny s hodnotou nezávislé proměnné 1 nižší než nejvyšší hodnota (hodnoty) závislé proměnné ze skupiny s hodnotou nezávislé proměnné 0, teorii stabilizace tato situace nutně nevyvrací. Je nutná podrobnější analýza časové dynamiky pro zjištění, do jaké míry se v tomto případě skutečně jedná o stabilizaci či dokonce de-eskalizaci konfliktu v krátkodobém a dlouhodobém časovém kontextu a ne pouze o relativní stabilizaci ve smyslu komparace nejvyšších hodnot eskalace.

3. Po zakódování a následném nalezení výsledku se budu muset vypořádat s časovým faktorem, protože by práce byla jinak napadnutelná argumentem, že dnes je situace mezi Indií a Pákistánem stabilní. K tomu použiji utilitární

teorii De Mesquity, Gellera a Rikera, kteří se domnívají, že existuje rozdíl v chování států bezprostředně poté, co získají jaderné zbraně a v jejich chování s časovým odstupem.

Hypotéza:

Domnívám se, že v případě indo-pákistánského konfliktu teorie stabilizačního efektu jaderných zbraní není platná – že deklarované vlastnictví jaderných zbraní Pákistánem nemělo vliv na stabilizaci konfliktu. Tato hypotéza odporuje neorealistickému postoji k jaderným zbraním jako stabilizačnímu prvku, protože jaderné zbraně v tomto případě nepřinesly stabilitu. K eskalaci konfliktu docházelo i po jejich získání Pákistánem, kdy se ztratil efekt jednostranného odstrašování jadernými zbraněmi ze strany Indie. Domnívám se, že to je proto, že v případě indo-pákistánského konfliktu se projevuje stability-instability paradox, který zavádí teorii, že ač se nebezpečí přímého konfrontace mezi rivaly snižuje, pokud oba vlastní jaderné zbraně, pravděpodobnost menších či nepřímých konfliktů se naopak zvyšuje, protože agresor předpokládá racionální uvažování svého protivníka, který by neriskoval propuknutí jaderné války kvůli menšímu konfliktu.

Předpokládaná osnova:

Úvod (vymezení tématu, zdůvodnění výběru a významu tématu práce, cíle práce, formulace výzkumných otázek)

metodologie

struktura práce

stav dosavadního výzkumu

kritika pramenů

1. Teoretický úvod
2. Indo-pákistánský konflikt
 - 2.1. Analýza jednotlivých střetů mezi Indií a Pákistánem
 - 2.2. Aplikace žebříčku eskalace násilí na jednotlivé krize
 - 2.3. Zakódování proměnných
3. Zhodnocení výsledku
4. Zahrnutí časového faktoru

Závěr

Seznam literatury:

Neperiodická literatura:

Jervis, Robert: *The illogic of American nuclear strategy*. Cornell University Press 1984.

Kahn, Hermann: *Thinking about the Unthinkable*. London: Weidenfeld and Nicolson 1962.

Krepon, Michael: *The Stability-Instability Paradox, Misperception, and Escalation Control in South Asia*. The Henry Stimson Center 2003.

Lavoy, Peter R., Sagan, Scott D., Wirtz, James J. (eds.): *Planning the Unthinkable: How New Powers Will Use Nuclear, Biological and Chemical Weapons*. Ithaca, NY : Cornell University Press, 2000.

Mistry, Dinshaw: Complexity of Deterrence among New Nuclear States. The India-Pakistan Case. In: Paul, T.V., Morgan, P.M., Wirtz, J.J. (eds.): *Complex Deterrence*. Chicago and London: The University of Chicago Press 2009, pp. 183-203.

Smith, Stephen A.: *Assessing the Risk of Inadvertent Nuclear War Between India and Pakistan*. Master's Thesis, 2002, Naval Postgraduate School, California, USA.

Periodická literatura:

Asal, Victor, Beardsley, Kyle: Proliferation and International Crisis Behavior. *Journal of Peace Research*, Vol. 44, No. 139 (2007), pp. 139-155.

Geller, Daniel S.: Nuclear Weapons and the Indo-Pakistani Conflict: Global Implications of a Regional Power Cycle. *International Political Science Review*, Jan 2003, Vol. 24, Issue 1.

Geller, Daniel S.: Nuclear Weapons, Deterrence, and Crisis Escalation. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 34, No. 2 (Jun 1990), pp. 291-310.

Hagerty, Devin T.: Nuclear Deterrence in South Asia: The 1990 Indo-Pakistani Crisis. *International Security*. Vol. 20, No. 3 (Winter, 1995-1996), pp. 79-114.

Lavoy, Peter R., Smith, Stephen A. The Risk of Inadvertent Nuclear Use Between India and Pakistan, *Strategic Insights*, Volume II, Issue 2.

McGirk, Tim, Adiga, Aravind: War at the Top of the World. *TimeAsia Magazine*, May 4th 2005.

Paul, Thazha V.: Why has the India-Pakistan Rivalry Been so Enduring? Power Asymmetry and an Intractable Conflict. *Security Studies*. Vol. 15, No. 4 (October-December 2006), pp. 600-630.

Rajagopalan, Rajesh: What Stability-Instability Paradox? Subnational Conflicts and the Nuclear Risk in South Asia. SASSU Research Paper No. 4, February 2006.

Sridharan, E.: International Relations Theory and the India-Pakistan Conflict. *India Review*. Vol. 4, No. 2 (April 2005), pp. 103-124.